

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

**KODIN KASVATUSILMAPIIRIN VAIKUTUS VARUSMIESPALVELUKSEEN
SOPEUTUMISESSA PALVELUKSEN ENSIMMÄISILLÄ VIIKOILLA**

Kandidaatin tutkielma

Kadetti
Lasse Kytölä

Kadettikurssi 96
Jääkäriopintosuunta

Huhtikuu 2012

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

Kurssi 96. Kadettikurssi	Opintosuunta Jääkäriopintosuunta
Tekijä Kadetti Lasse Kytölä	
Tutkielman nimi Kodin kasvatusilmapiirin vaikutus varusmiespalvelukseen sopeutumisessa palveluksen ensimmäisillä viikoilla	
Oppiaine, johon työ liittyy Sotilaspedagogiikka	Säilytyspaikka Kurssikirjasto (MpKK:n kirjasto)
Aika Huhtikuu 2012	Tekstisivuja 41 Liitesivuja 2
TIIVISTELMÄ <p>Tutkielmassa havainnoidaan kodin kasvatusilmapiirin mahdollista vaikutusta varusmiespalvelukseen sopeutumisessa yksittäisten henkilöiden kokemusten kautta. Tutkielman tavoitteena on tarkastella, vaikuttaako oman kodin kasvatusilmapiiri varusmiespalvelukseen sopeutumiseen ja mahdollisesti millä tavalla. Tutkimusongelmaa tuetaan kahdella väittämällä, jotka käsittelevät autoritaarisen ja vähemmän autoritaarisen kodin kasvatusilmapiirin mahdollisia positiivisia tai negatiivisia vaikutuksia yksilön sopeutumiseen varusmiespalvelukseen.</p> <p>Tutkielman empiirinen osuus pitää sisällään kymmenen vapaaehtoisen henkilön haastattelut, jotka toteutettiin henkilökohtaisesti puolistrukturoiduilla haastatteluilla. Haastatelluista henkilöistä neljä olivat varusmiespalveluksen keskeyttäneitä siviilipalvelusmiehiä ja kuusi olivat johtajakoulutuksen saaneita varusmiehiä. Haastatteluiden toteuttamisen aikana kaikki heistä olivat suorittamassa omaa palvelustaan. Aineiston analyysi on toteutettu laadullisen tapaustutkimuksen tavoin.</p> <p>Tulosten perusteella kodin kasvatusilmapiirillä on ollut vaikutusta haastateltavien henkilöiden sopeutumiseen varusmiespalvelukseen. Varusmiesten osalta on havaittavissa kodin kasvatusilmapiirin tukeneen ja edesauttaneen heidän sopeutumistaan. Siviilipalvelusmiesten osalta kodin kasvatusilmapiiri näytti olleen ristiriidassa varusmiespalveluksen yleisen luonteen kanssa, mikä oli osallisena heidän kokemissa sopeutumisiongelmissa ja mahdollisesti varusmiespalveluksen keskeyttämissä päätöksissä.</p> <p>Oleellisimmat havainnot kodin kasvatusilmapiirin vaikutuksesta voidaan jakaa kahteen eri osa-alueeseen, jotka ovat vanhempien kyseenalaistaminen sekä opittu asenne varusmiespalvelusta kohtaan. Haastatteluiden perusteella mahdollisuus aktiivisesti kyseenalaistaa omia vanhempia on aiheuttanut haastateltaville henkilöille sopeutumisiongelmiä varusmiespalvelukseen liittyvän kurin ja käskyvallan osalta. Haastatellut henkilöt, joiden vanhemmilla on ollut selkeä viimeinen sanavalta ja auktoriteetti, kertoivat sopeutumisen kuriin ja käskyvalttaan olleen helppoa. Opittu asenne varusmiespalvelusta kohtaan käsittelee haastateltujen henkilöiden kodin ennakkososiaalistavaa vaikutusta. Tulosten perusteella sopeutuminen on ollut sitä helpompaa, mitä avoimemmin ja positiivisemmin haastateltava on suhtautunut varusmiespalvelukseen sekä kokenut sen itsestäänselvyytenä. Tavoitteiden asettamisesta koettiin olleen hyötyä sopeutumisessa. Sopeutumisiongelmiä näytti syntyneen henkilöille, jotka kokivat varusmiespalveluksen pakollisena pahana, eivätkä olleet valmiita sitoutumaan omaan palvelukseensa henkilökohtaisten tavoitteiden kautta. Vanhempien kyseenalaistaminen ja opittu asenne varusmiespalvelusta kohtaan muodostavat tutkielman vastauksen kodin kasvatusilmapiirin vaikutuksesta varusmiespalvelukseen sopeutumiseen.</p>	
AVAINSANAT Kasvatus, kasvatusilmapiiri, sopeutuminen, ennakkososialisaatio, normittaminen	

SISÄLLYSLUETTELO

KODIN KASVATUSILMAPIIRIN VAIKUTUS VARUSMIESPALVELUKSEEN SOPEUTUMISESSA PALVELUKSEN ENSIMMÄISILLÄ VIIKOILLA

1. JOHDANTO	1
2. TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT	3
2.1 Aikaisempia tutkimuksia.....	3
2.2 Tutkielman aiheen taustaa.....	6
2.3 Tutkielman taustan liittäminen varusmiespalvelukseen.....	7
3. TUTKIELMAN TAVOITE JA TUTKIMUSONGELMAT	9
4. TUTKIMUSMENETELMÄT JA AINEISTON KERÄYS	11
4.1 Haastatteluun osallistuvien valinta ja ryhmien muodostus	11
4.2 Puolistrukturoitu haastattelu ja teemojen laatiminen	12
4.3 Haastattelujen toteuttaminen	14
5. TUTKIMUKSEN TULOKSET	15
5.1 Siviilipalvelusmiesten haastattelut	15
5.2 Siviilipalvelusmiesten aloittama varusmiespalvelus sekä sen keskeyttäminen	20
5.3 Varusmiesten haastattelut	24
5.4 Varusmiesten ennakkososialisaatio ja sen vaikutus sopeutumiseen	27
5.5 Haastattelujen yhteenveto	31
5.6 Tutkimuskysymykseen vastaaminen.....	32
5.6.1 Vanhempien kyseenalaistaminen	33
5.6.2 Opittu asenne varusmiespalvelusta kohtaan.....	35
5.6.3 Kodin kasvatusilmapiirin vaikutus kahden eri osa-alueen kautta	37
6. POHDINTA	39
6.1 Luotettavuuden tarkastelu	39
6.2 Tulosten merkitys ja jatkotutkimusmahdollisuudet	40
LÄHTEET	42
LIITTEET	43
Liite 1	44
Liite 2	45

KODIN KASVATUSILMAPIIRIN VAIKUTUS VARUSMIESPALVELUKSEEN SOPEUTUMISESSA PALVELUKSEN ENSIMMÄISILLÄ VIIKOILLA

1. JOHDANTO

Läpileikkaus suomalaisen yhteiskunnan nuorista asevelvollisista miehistä ja vapaaehtoisista naisista astuu palvelukseen kahdesti vuodessa. Omasta ikäluokastaan varusmiespalveluksen suorittaa noin kahdeksankymmentä prosenttia, joka tarkoittaa noin 25 000:ta vuosittain koulutettavaa varusmiestä (Taskutietoa Maanpuolustuksesta, Pääesikunnan viestintäosasto 2009). Tarkasteltaessa massaa syvemmälle tarkoittaa se lähes kolmeakymmentätuhatta yksilöä erilaisin valmiuksin, tiedoin, taidoin ja taustoin. Palvelukseen astumiseen voi valmistautua, mutta itse palvelukseenastumisen päivä ja sen jälkeiset viikot ovat suuri tuntematon hyvin isolle osalle tuoreista varusmiehistä. Näin suuren määrän kouluttaminen eri taustat ja elämäntilanteet omaavista henkilöistä asettaa yksilön sopeutumiskyvyn koetukselle (Salo, Mikael: Alokkaat talon tavoille, etnografinen tapaustutkimus Bourdieun sosiologian näkökulmasta 2004, luku 1, s. 9 sekä luku 3.6, s. 50; Salo, Mikael: Determinants of Military Adjustment and Attrition During Finnish Conscript Service 2008, luku 3.1, s. 19).

Sosiaalisia taitoja ja eräänlaista sosiaalista tilannetajua ei voi oppia yhdessä yössä. Puolustusvoimien sisäinen kulttuuri poikkeaa muusta yhteiskunnasta, ja siinä toimiminen edellyttää tiettyjen tapojen ja toimintamallien omaksumista. Varusmiehille esimerkki tällaisesta on joka-päiväinen auktoriteetin, kurin ja valvonnan läsnäolo lähes kaikessa toiminnassa. Niihin sopeutuminen ei ole itsestäänselvyys.

Auktoriteetti ja kuri korostuvat ennen kaikkea päivittäisissä sosiaalisissa tilanteissa. Sen takia varusmiehen sosiaaliset taidot ja valmiudet määrittävät hyvin pitkälti sen, miten sopeutuminen palvelukseen onnistuu. Yleisesikuntamajuri, FT, KT Mikael Salo, joka on tutkinut varusmiesten palveluksen keskeyttämisistä, esittää neljä keskeisintä sopeutumiseen vaikuttavaa tekijää, jotka olivat osallisina yli puolessa hänen tutkimuksensa otannan keskeytystapauksista: sitoutuminen palvelukseen, fyysinen kunto, sosiaaliset tekijät sekä auktoriteetteihin suhtautu-

minen (Salo 2008). Keskeytyksistä suurin osa tapahtui kahden ensimmäisen viikon aikana. Tutkimuksen otanta käsitti 2003 varusmiestä, joista palveluksen päätti keskeyttää 211, noin kymmenen prosenttia. Sopeutumattomuus näihin neljään tekijään ennakoi mahdollista palveluksen keskeytymistä. Toisin sanoen, kun näihin neljään tekijään onnistuu sopeutumaan, on palveluksen suorittaminen todennäköisempää. Tässä tutkielmassa sosiaaliset tekijät ja sitä kautta erityisesti auktoriteettiin sopeutuminen ovat keskeisessä osassa.

Pohja sosiaalisille taidoille muodostuu lapsuuden aikana (Värri, Veli-Matti: Hyvä kasvatus – kasvatus hyvään 1997, s. 129). Tärkeänä ilmiönä sosiaalisten taitojen muodostumiselle on lapsuusaikana tapahtuva sosialisatio, jota kutsutaan primaarisosialisaatioksi. Primaarisosialisaation kautta opitut tiedot ja taidot muodostavat perustan myöhemmin tapahtuvalle oppimiselle. Kaikenlainen muu sosialisatio kuuluu sekundaarisosialisaatioon, joka tapahtuu yleensä lapsuusajan jälkeen nuoruuden ja aikuisuuden edetessä. (Messo, Maria: Varusmiespalveluksen synnyttämä sosialisatioprosessi 2009, s. 9–10; Värri 1997, s. 128–129.)

Toimittamassaan teoksessa *Kasvatus ja sosialisatio* (1997) KT Pauli Siljander määrittelee sosialisatian joukoksi erilaisia tietoisia sekä erityisesti tiedostamattomia prosesseja, jotka muokkaavat yksilöstä yhteiskunnallisesti toimintakykyisen (Siljander, Pauli (toim.): *Kasvatus ja sosialisatio* 1997, s. 9–10). Sosialisatio on ilmiö, joka näyttäytyy erityisesti perheen, koulun tai armeijan kaltaisten kasvatusinstituutioiden kautta keinona ylläpitää jatkuvuutta. Sosialisatian kautta tietyt tavat, perinteet tai ajatus- ja käyttäytymismallit pyritään siirtämään sukupolvelta toiselle, ja kasvatus voidaan mieltää ”tietoiseksi yritykseksi vaikuttaa sosialisatioprosessiin.” (Siljander (toim.) 1997, Toivo Salosen artikkeli, s. 166–169).

Lapsen kokema emotionaalinen kiintymys muita ihmisiä kohtaan toimii pohjana lapsen ajatuksille ja käsityksille omasta itsestä, mikä niin ikään on keskeisessä asemassa sosiaalisen perustan muodostamisessa (Värri 1997, s. 135). Lapselle asetetut rajat auttavat tätä myöhemmin sopeutumaan yhteiskunnan sääntöihin ja rajoituksiin. Jo varhain koti ja sen ympärille muodostunut turvallinen maailma toimii lähtökohtana yhteiskunnan taitojen, moraalinormien ja käyttäytymismallien oppimiselle sekundaarisosialisatian kautta (Värri 1997, s. 131–132).

Kaikelle oppimiselle, käsitysten muokkautumiselle ja sosiaalisten taitojen kehitykselle on olemassa yksi keskeinen tapahtumapaikka: koti. Lähtökohtaisesti yksilö on viettänyt noin kahdeksantoista vuotta kyseisessä kotiympäristössä tiettyjen ihmisten keskellä ennen astumistaan varusmiespalvelukseen. Tärkeimmät tiedot ja taidot sosiaalisten tilanteiden tueksi sekä auktoriteettiin suhtautuminen ovat siis saaneet vaikutteita jo paljon ennen varusmies-

palvelusta. Ensimmäiset päivät ja viikot varusmiespalveluksesta asettavat erityisesti sosiaalisia ja auktoriteetin hyväksymiseen liittyviä haasteita. Sopeutumisen tai sopeutumattomuuden tuloksena on joko suoritettu varusmiespalvelus tai sen keskeyttäminen.

Vuosittain jokaisesta saapumiserästä osa asevelvollisista päätyy keskeyttämään varusmiespalveluksensa. Keskeytyksiin johtaneet syyt ovat monisäikeisyydessään koko Suomen yhteiskuntaan vaikuttavia tehden varusmiespalveluksen keskeyttämisestä yhteiskunnallisen asian (Salminen, Tamio: Varusmiespalveluksen keskeytyminen ensimmäisen palvelusviikon aikana 2010, s. 42). Niin kauan kuin yleinen asevelvollisuus nykyisessä muodossaan on olemassa, on varusmiespalveluksen keskeyttäminen ajankohtainen aihe.

2. TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

2.1 Aikaisempia tutkimuksia

Kasvatusta ja sen vaikutuksia käsitteleviä tutkimuksia on tehty paljon ja niissä kasvatusta käsitellään monessa eri kontekstissa ja monesta eri näkökulmasta. KT Tapio Puolimatka käsittelee kasvatusta filosofian ja sivistyksen näkökulmasta sekä kasvatuksen ja auktoriteetin tuomien mahdollisuuksien ja rajoitusten osalta erityisesti lasten kasvatuksessa. (Puolimatka, Tapio: Kasvatus ja filosofia 1996; Puolimatka, Tapio: Kasvatuksen mahdollisuudet ja rajat – Minuuden rakentamisen filosofia 1999, III osa.)

Tämän tutkielman yksi hyödyllisimmistä lähteistä oli KT Eevastiina Gjerstadin väitöskirja Valta kotikasvatuksessa (2009), joka käsittelee vallan ilmenemistä ja käyttöä lapsiperheissä vallan neljän ulottuvuuden kautta¹. Gjerstadin väitöskirjassa kotikasvatus on määritelty Hirsjärveä mukaillen vuorovaikutuksellisenä kasvatuksena lapsen ja vanhemman välillä. Kotikasvatukseen sisältyy lapsen perushoito², vahingollisuuksilta ja sopimattomuuksilta suojeleminen, ajattelu- ja tunne-elämän tukeminen sekä yhteisössä toimimisen ja yhteiskunnan päämäärien kannalta olennaisten taitojen harjaannuttaminen (Gjerstad, Eevastiina: Valta kotikasvatuksessa 2009, s. 210). Yhteiskunnan päämäärien kannalta olennaisia taitoja ovat esimerkiksi aukto-

¹ Gjerstadin (2009) käsittelemät vallan neljä ulottuvuutta ovat behavioristinen, laajennettu behavioristinen, kriittinen tai radikaali sekä postmoderni näkökulma. Tässä tutkielmassa alaviitteisiin sisältyy varsinaisen tutkielman ulkopuolista asiaa, tarkennuksia, lisähuomioita tai tekijän omia lisäyksiä. Varsinaiset lähdeviitteet sisältyvät raportin tekstiin.

² Ks. vanhemman kasvatusvastuu, Värri 1997, s. 115.

riteetin hyväksyminen, sosiaalisten normien hyväksyminen sekä lakisääteisten vaatimusten noudattaminen. Omalta osaltaan näillä taidoilla voi olla vaikutusta myös varusmiespalveluksen suorittamiseen.

Sotilaspedagogiikan perusteet määrittelee kasvatuksen olevan henkisen kasvun ohjaamista liittyen oppimisen ohjaukseen. Henkiseen kasvuun voidaan lukea kuuluvaksi yksilön käsitysten, asenteiden ja näkemysten muokkaamista esimerkiksi varusmiespalveluksessa saadun sotilaskoulutuksen kautta (Toiskallio, Jarmo: Sotilaspedagogiikan perusteet 1998, luku 2.2, s. 21). Vaikka teos käsittelee myös kasvatusta, on sen pääpainona kuitenkin koulutus, joka eroaa oleellisesti kasvatuksen määritelmästä. Pelkistettynä koulutuksen voi mieltää olevan hyvin tietoista, suunniteltua ja päämäärätietoista tietynlaisen osaamisen kehittämistä, kun taas kasvatukseen sisältyy paljon syvempiä ja pitkäjäksoisempia prosesseja, joista monet saattavat tapahtua tiedostamatta (Toiskallio 1998, s. 15–20). Teos mainitsee myös yhteiskunnan ja siinä mahdollisesti tapahtuvien muutosten vaikuttavan sotilaskoulutukseen. Yksilö tekee valinnat yhä enemmän ilman selvää auktoriteettia, mikä johtaa entistä itsenäisempään toimintaan. Näin ollen voidaan päätellä, että palvelukseen astuessa hyvin itsenäiseen ja ilman auktoriteetteja elämiseen tottunut henkilö kokee enemmän sopeutumisen tarvetta kuin auktoriteetteihin tottunut (Toiskallio 1998).

Hyvä kasvatus – kasvatus hyvään (Värri 1997) hyödyntää kasvatuksen määrittelyssä Platonin tunnettua Menonin paradoksia: ”kasvattajalla on oltava näkemys hyvästä elämästä, vaikka hän ei lopulta tiedäkään, mitä hyvä varsinaisesti on.” (Värri 1997, s. 9). Hyvän elämän – yleisen hyveen – määrittely on äärimmäisen hankalaa, vaikka kasvatuksen päämääränä on pohjimmiltaan oltava hyvä elämä ja sen tavoittelu (Värri 1997, s. 26). Kasvattaja on kasvatettavalle maailman tulkki ja arvojen välittäjä, joka ei saa kuitenkaan liikaa muokata ja ohjata kasvatettavaa omien henkilökohtaisten mielipiteidensä mukaan. Kasvatettavan on siis oltava itse tietoinen häneen kohdistuvasta kasvatustoiminnasta, jotta kasvatus voidaan mieltää eettisesti hyväksyttäväksi (Värri 1997, s. 29; Gjerstad 2009, s. 93). FT Värri toteaa kasvatuksen olevan hyvän elämän periaatteiden ja oppien siirtämistä vanhemmalta lapselle mahdollisesti sosiaalisten prosessien kautta, joten tästä löytyy yksi esimerkki sosialisoinnin merkittävästä vaikutuksesta kasvatukseen (Värri 1997, s. 128–129).

Värri mainitsee erikseen myös sotilaskoulutuksen ja esimiehen ehdottoman käskyvallan tulkitessaan erilaisten kasvatussuhteiden ilmenemistä³ (Värri 1997, s. 115). Mielenkiintoista on kuitenkin Värriin määritelmä hyvälle kasvatukselle suhteessa armeijassa sosiaalistamisen kautta tapahtuvaan sotilaan kasvatukseen. Värri ei näe yksisuuntaisen käskyvaltaan perustuvan sosialisoinnin olevan millään lailla kasvatusta, sillä dialogiset periaatteet ja kaksisuuntaisuus puuttuvat. Lisäksi asevelvollisuus ja sitä kautta varusmiespalvelus on laissa säädetty, joten se on pakko eikä vapaavalintainen vaihtoehto. Kuitenkin esimerkiksi Puolustusvoimien sisällä tapahtuvaa sosiaalistamista, esimerkiksi alokkaan peruskoulutuskausi, syväjohtamisen malli (Nissinen, Vesa: Syväjohtaminen 2004) tai yleinen upseerikasvatus, pidetään kasvatusmahdollisuuksina vanhempien sotilaiden kasvattaessa nuorempia. Värriin kritiikki sotilasyhteisön sisällä tapahtuvaa kasvatusta kohtaan kumoutuu osittain syväjohtamisen vallitsevien periaatteiden kautta, jotka sisällyttävät dialogisuuden alaisen ja esimiehen välillä myös sotilaskasvatukseen (Nissinen 2004, 2.4).

Yhteiskunnan kehityksen kautta erilaiset viralliset sosialisointi-instituutiot, kuten perhe ja armeija (Siljander (toim.) 1997, Toivo Salosen artikkeli, s. 166), ovat menettäneet vaikutusvaltaansa kasvaviin nuoriin. He sosiaalistuvat yhä enemmän virallisten sosiaalistajien ulkopuolelta tulevien vaikutteiden kautta, minkä takia perinteinen vanhempien ehdoton auktoriteettiasema on heikentynyt (Värri, s. 119–120). Kyseinen havainto liittyy tämän tutkielman aiheeseen erityisesti vanhempien auktoriteettiaseman heikentymisen takia ja sitä kautta lapsen tottumisen vähäiseen auktoriteettiin, kontrolliin ja valvontaan. Varusmiespalvelus ja siellä vallitseva käytös- ja tapakulttuuri perustuvat ehdottomalle auktoriteetille, kontrollille ja valvonnalle, joihin on luonnollisesti sopeuduttava, jos ne ovat omalle toiminnalleen entuudestaan vieraita.

Tämän tutkielman pohjana olevat tutkimukset ovat hyvin laajoja, sillä niissä kasvatusta on osana vielä isompia kokonaisuuksia hyvin laajoin näkökulmin ja filosofisin lähtökohdin. Tutkimusten havainnot ovat perusteltuja ja tieteellisesti osoitettuja, mutta esimerkiksi Gjerstad keskittyy väitöskirjassaan enemmän kotikasvatukseen ilmenevään valtaan ja itse kasvatustapaan eikä niinkään myöhempisiin vaikutuksiin. Tutkimukset osoittavat kasvatuksen vaikuttavan monin eri tavoin, mutta konkreettinen syy-seuraussuhde jää vähemmälle huomiolle muun tutkimuksen takia. Puolustusvoimissa tehdyt tutkimukset (esimerkiksi Salo 2008 ja Salminen 2010) tarjosivat enemmän konkreettista pohjatietoa tälle tutkielmalle, mutta aikai-

³ Värri (1997) tulkitsee erilaisten kasvatus- ja sosialisointisuhteiden ilmenemisen kolmella tavalla:

- 1.) Välitön kasvatusvastuu, vanhemman auttamisvastuu suhteessa lapseen
- 2.) Rooliperusteinen suhde, opettaja ja oppilas
- 3.) Käskyvaltainen suhde, esimies ja alainen

sempien tutkimuksien tarkat aihekohtaiset rajaukset eivät mahdollistaneet kaikkien havaintojen soveltamista juuri tämän tutkielman rajauksen sisällä.

Edellä esitetyistä tutkimuksista voi todeta kasvatuksen määritelmien sisältävän paljon erilaisia ulottuvuuksia ja eroja liittyen siihen, mikä lopulta muodostaa kasvatuksen määritelmän oleellisen ytimen. Edellä esitettyjen määritelmien oleellisimpia eroja ovat esimerkiksi, kuinka paljon vanhempien autoritaarinen rooli suhteessa lapseen korostuu vanhemmuuden velvollisuuksien kautta tai kuinka paljon kasvatus pohjautuu filosofisiin lähtökohtiin. Tässä tutkielmassa kasvatuksen määritelmä pohjautuu edellä esitettyihin määritelmiin. Kasvatus näyttäytyy eniten vanhempien tietoisena ja tiedostamattomana ohjauksena oman käyttäytymisensä kautta, minkä tavoitteena on mahdollistaa lapsen turvallinen kasvu kohti oman itsenäisen elämän aloittamista kykenevänä yhteiskunnan jäsenenä. Tämän tutkielman aiheena oleva kodin kasvatusilmapiiri käsittää vanhempien toiminnan perusteella perheen sisälle muodostuneen vallitsevan yleisen ilmapiirin, jolla on tai on ollut vaikutusta perheen jäsenten kasvamiseen ja oppimiseen.

2.2 Tutkielman aiheen taustaa

Ranskalainen filosofi Michel Foucault⁴ määrittelee kurin teoksessaan *Tarkkailla ja rangaista* (2000) yksinkertaisimmillaan keinoksi saada yliote toisesta ihmisestä (Foucault, Michel: *Tarkkailla ja rangaista* 2000, III, luku I, s. 188). Ruumiiseen kohdistetut yksityiskohtaiset vaatimukset ja niihin alistuminen muodostavat yliotteen, kurin ollessa ”yksityiskohtien poliittista anatomiaa” (Foucault 2000, III, luku I, s. 191). ”Yksityiskohdan kautta valta saa ihmisestä otteen.” (Foucault 2000, III, luku I, s. 191.) Foucaultin teoksen avulla havainnollistetaan yksityiskohtien ja kurin merkitystä varusmiespalvelukseen sopeutumisen osalta.

Tarkasteltaessa armeijaa instituutiona ja erityisesti Puolustusvoimia sekä alokkaan peruskoulutuskautta, ovat alokkaaseen kohdistuvat yksityiskohdat korkeimmillaan juuri peruskoulutuskaudella verrattuna muuhun palvelukseen. Lukuisat yksityiskohdat määrittävät alokkaan toimintaa ja suuri osa näistä yksityiskohdista kohdistuu suoraan fyysiseen liikkumiseen ja osa yleisempään käytökseen. Sulkeisjärjestysharjoituksissa vaaditaan tarkkoja suoraan varaloon kohdistuvia motorisia liikkeitä, esimerkiksi liikkeellelähtöä tietyllä jalalla tai aseeseen

⁴ Michel Foucault oli yksi 1900-luvun tunnetuimmista ranskalaisista älyköistä, joka käsitteli eniten tietoa, valtaa ja itsetekniikoita.

pitämistä tarkasti tietyllä kohdalla suhteessa omaan vartaloon⁵. Sulkeisjärjestysohjesääntö (1980) mainitsee kyseisen harjoittelun luovan perustan käskyjen täsmälliselle noudattamiselle.

Joidenkin yksityiskohtien tarkoitus on sen sijaan muokata alokkaan käytöstä, esimerkiksi asioidessa esimiesten tai ylempien sotilashenkilöiden kanssa. Yksi alokkaita odottavista opetteluun kohteista on ylempien sotilashenkilöiden puhuttelu, jonka on tapahduttava tietyn kaavan mukaisesti (Nissinen, Vesa (toim.): Kehittyvä varusmieskoulutus 2003, YTM Raija Ryhäsen tutkimus, s. 207–208). Tässä kaavassa yhdistyvät ruumiiseen kohdistuvat sekä käyttäytymiseen vaikuttavat yksityiskohdat: alokkaan on seistävä asennossa sulkeisjärjestysohjesäännön vaatimalla tavalla sekä puhuteltava kyseessä olevaa henkilöä käyttäen hänen sotilasarvoaan, esiteltävä itsensä ja vasta sitten esitettävä oma asiansa. Ruumiinkäytöksen muokkaaminen voidaan mieltää kurinpidon perustaksi (Sulkeisjärjestysohjesääntö 1980; Foucault 2000, Ipo Helénin saatesanat, s. 472).

Tämän esimerkin kautta käy hyvin esille yksityiskohtien merkitys vallan kohdistumisesta yksilöön. Pienikin virhe alokkaan ennalta määrätystä käytöksestä paljastuu helposti ja oikeuttaa korkeammassa asemassa olevan henkilön vaatimaan uutta ”oikeanlaista” suoritusta. Tällainen käytös on tavallista ainoastaan armeijan kaltaisissa autoritaarisissa organisaatioissa, joten sen voidaan olettaa olevan alokkaalle täysin uutta. Alokkaan palvelukseen sopeutumisessa on olennaisesti kyse myös tämänkaltaisiin tilanteisiin ja tapoihin sopeutumisesta (Salo 2004). Niihin täydellinen samaistuminen ja ymmärtäminen on paras tapa sopeutua, mutta se ei ole sopeutumisen vaatimus. Olennaisinta on itseensä kohdistuvien yksityiskohtien hyväksyminen ja niihin alistuminen, eikä niinkään niiden totaalinen ja perinpohjainen ymmärtäminen. Yleinen varusmiesten suhtautuminen omaan palvelukseensa onkin sen hyväksyminen, vaikka joitain asioita ei koettaisikaan järkeviksi tai ymmärrettäviksi (Lantto, Sini: Puolustusvoimien upseerikouluttajien kasvattajuus varusmiehen näkökulmasta 2005, luku 7.5, s. 51).

2.3 Tutkielman taustan liittäminen varusmiespalvelukseen

Puolustusvoimien toimintakulttuuri on hyvin hierarkkinen ja autoritaarinen. Kaikki sotilasarvan valitsevat aloittavat varusmiespalveluksesta, jossa näihin toimintamalleihin on opittava sopeutumaan. Tämän tutkielman taustana olivat kiinnostus lapsena koettua kasvatusta ja koti-

⁵ Foucault käyttää ruumiin ja esineen yhdistämisestä termiä ”ruumiin instrumentaalinen koodaus”, jossa kokonaisliike hajotetaan kahteen samansuhteiseen osaan, tässä tapauksessa ruumista ja asetta käsittäviin yksityiskohtiin. Tämän esimerkin kautta Foucault esittää kurin laadun olevan ennemminkin synteisiin pakottamista kuin yksilön riistoa. (Foucault 2000, III, luku I, s. 209–210.)

kuria kohtaan sekä niiden pitkäaikaisemmat vaikutukset sidottuna alkavaan varusmiespalvelukseen. Varusmiespalveluksen osalta sopeutumisen tavoite ja tarkoitus on kaikille sama, mutta valmiudet sopeutumisen saavuttamiseksi vaihtelevat yksilöittäin.

Varhaisimmat ja voimakkaimmat kokemukset syntyvät useimmiten oman perheen piirissä⁶. Nämä varhaiset kokemukset toimivat perustana myöhempien kokemusten tulkinnalle ja niiden muokkaamiselle. Perhesuhteet nähdään yhtenä merkittävimpänä asiana ihmisten elämässä niiden emotionaalisuuden, varhaisuuden ja pysyvyyden vuoksi, minkä takia niillä on suuri merkitys yksilölle hänen myöhemmässä elämässään (Gjerstad 2009, s. 199). Tämä antaa aiheutta olettaa myös kotikasvatuksessa ilmenneen kurin ja sen vaikutusten näkyvän jollain tavalla yksilön eri elämänalueilla ja elämänvaiheissa.

Yleisesti perheen käsitteellinen määrittely on hyvin haasteellista ottaen huomioon perheiden yksityisyyden ja henkilökohtaisuuden sekä nykyajan moninaiset perhemuodot ja niiden vaihtelut erilaisten yhteiskuntien tai kulttuurien sisällä. Perhe voidaan määrittellä ryhmäksi ihmisiä, joita yhdistää esimerkiksi verisiteet, avioliitto, adoptio tai seksuaalinen suhde (Gjerstad 2009, s. 200, mukailen Ricea 1996). Määrittely riippuu olennaisesti siitä näkökulmasta, josta perhettä tarkastellaan. Monimuotoisten perheiden muodostuminen noudattaa kuitenkin tietynlaisia jakautumista kahdenlaiseen ihmisten väliseen kanssakäymiseen, parisuhteeseen sekä vanhemman ja lapsen väliseen suhteeseen (Gjerstad 2009, s. 200). Tämän tutkielman osalta perhe esiintyy vanhemman ja lapsen väliseen suhteeseen perustavana kasvatusvastuun sisältävänä ryhmänä, jossa kaikkia ryhmän jäseniä ei välttämättä yhdistä verisiteet.

Varusmiespalvelus sisältää paljon sopeutumista vaativia toiminnan osa-alueita lähtien tietynlaisesta käyttäytymisestä aina yksityisyyden äkilliseen ja radikaaliin vähentymiseen. Yksilön on opittava käsittelemään esimerkiksi sitä, että joku muu määrittää omaa ajankäyttöä, pukeutumista, käyttäytymistä, ruokailua sekä henkistä ja fyysistä mukavuutta. Samanlaisia asioita ilmenee jossain määrin myös kotiympäristössä. Vanhemmilla on valta määrittää esimerkiksi se, milloin kaikki syövät saman pöydän ääressä, milloin mennään nukkumaan, kuinka pitkään lapsi saa olla ulkona, minne lähdetään lomalle, miten käyttäytyään omia vanhempiaan ja muita ihmisiä kohtaan ja keitä on toteltava.

Tämän tutkielman lähtökohtana oli, että tavalla, jolla vanhemmat ovat edellä esitettyjä esimerkkejä toteuttaneet omassa kasvatuksessaan, on vaikutusta nuoren aikuisen varusmiespalvelukseen sopeutumisessa. Aiemmissä tutkimuksissa on osoitettu vanhemmilla olevan val-

⁶ Vrt. primaarisosialisaatio.

taa ja keinoja edellä esitettyjen asioiden kontrolloimiseen. Tämän tutkielman tavoitteena oli myös havainnoida asioita, joihin vanhempien valitsemat kontrolloimisen tavat vaikuttavat useiden vuosien jälkeen – tässä tapauksessa varusmiespalvelukseen.

Vanhempien kasvatuksessa käyttämä normittaminen johtaa ihmisen tapaan nähdä tietyt asiat normaaleina (Gjerstad 2009, s. 93)⁷. Esimerkiksi lapsuuden aikana opitut käytöstavat vanhempia kohtaan sekä tottelevaisuus ja auktoriteettiin suhtautuminen voivat normittamisen kautta helpottaa huomattavasti varusmiespalvelukseen sopeutumista. Varsinaista sopeutumista ei välttämättä edes tarvita yksilön huomattaessa jo opittujen ja ”normaalien” käyttäytymismallien olevan juuri sitä, mitä häneltä vaaditaan. Normittamisen tahallinen tai enemminkin tahaton ilmeneminen lapsiperheissä saattaa olla yleistä, joten se on samalla oleellisesti myös yhteydessä tämän tutkielman teoriaan ja tulosten tarkasteluun. Sosialisointin tavoitin tiettyjen asioiden normittaminen voi tapahtua tiedostamattomana vanhempien toiminnassa ilman suunniteltua päämäärää.

3. TUTKIELMAN TAVOITE JA TUTKIMUSONGELMAT

Tämän tutkielman tavoitteena on havainnollistaa erilaisten kodin kasvatusilmapiirien ja niiden kautta opittujen tapojen ja mallien mahdolliset vaikutukset alokkaan varusmiespalvelukseen sopeutumiseen. Jokaisella palvelukseen saapuvalla on erilaiset sosiaaliset valmiudet ja tietynlainen valmis suhtautumismalli auktoriteettiin, ja nämä kyseiset mallit ovat osin saaneet vaikutteita kotiympäristöstä (Gjerstad 2009, s. 199). Tässä tutkielmassa kasvatusilmapiirillä tarkoitetaan nimenomaisesti kodin kasvatusilmapiiriä, ellei erikseen toisin mainita.

Mikael Salo toteaa tutkimuksessaan Alokkaat talon tavoille ennakkososiaalistumisella olevan vaikutusta palvelukseen sopeutumisessa (Salon 2004, luku 3.6, s. 51). Varusmiespalveluksen kontekstissa ennakkososiaalistuminen tarkoittaa tietynlaista henkistä varautumista tulevaan palvelukseen, esimerkiksi halukkuutta suoriutua hyvin, aitoa kiinnostusta sekä perehtyneisyyttä palveluksen luonteeseen. Nimensä mukaisesti ennakkososiaalistuminen on tapahtunut ennen kyseessä olevaa tapahtumaa tai ajanjaksoa – tässä tapauksessa ennen varusmiespalvelusta. Tämän tutkielman yhtenä lähtökohtana on ollut väittämä, että koti on yksi oleelli-

⁷ Normittaminen vallankäyttönä esitetään Gjerstadin väitöskirjassa enimmäkseen negatiivisessa muodossa, sillä normittamisen kautta syntyy vaara, että vanhempi muokkaa mieltymystensä mukaan lapsen todellisuutta ja määrittelee rajan ”normaalin” ja ”epänormaanin” välillä. Tämä saattaa johtaa vakavaan sosiaaliseen pakottamiseen. Positiivinen osuus ”ihmisen normalisoinnissa” liittyy sen hyötyyn suojella lasta tiettyjen ikäkausien sopimattomilta vaikutteilta. Tässä tutkielmassa positiivinen normittaminen liittyy sopeutumista helpottavien käyttäytymis- ja toimintatapamallien omaksumiseen. (Gjerstad 2009, s. 92–93 sekä luvut 4.3.1 ja 4.4.)

nen ennakkososiaalistaja. Kuitenkin on huomioitava nykyajan yhteiskunnan kehitys ja perheen vanhempien auktoriteetin ja vallan tietynlainen väheneminen (Värri 1997, s. 119–120). Koululla, ystäväpiirillä ja erilaisilla harrastuksilla saattaa myös olla oma vaikutuksensa ennakkososiaalistamisessa, mutta tässä tutkimuksessa tarkastelun kohteena on ainoastaan perheympäristö ja kodin kasvatusilmapiiri.

Tämän tutkielman tutkimusongelma on muotoiltu seuraavanlaisen kysymyksen muotoon:

”Vaikuttaako kodin kasvatusilmapiiri alokkaan varusmiespalvelukseen sopeutumiseen ensimmäisten palvelusviikkojen aikana?”

Sopeutumisen kriittisin ja oleellisin vaihe, jossa yksilö joko sopeutuu tai ei sopeudu, tapahtuu hyvin varhaisessa vaiheessa palvelusta: kahden ensimmäisen viikon aikana (Salo 2008). Kyseisen tutkimuksen tulosten perusteella tämän tutkielman rajaus pitää sisällään ainoastaan varusmiespalveluksen ensimmäiset viikot. Saapumiserästä riippuen ensimmäiset viikot ajoittuvat tammikuun tai heinäkuun ajalle. Pääkysymyksen tueksi on laadittu kaksi erilaista väittämää kasvatusilmapiirin mahdollisista vaikutuksista:

1. Autoritaarisella ja paljon kontrollia sisältävällä kasvatusilmapiirillä on ollut positiivinen vaikutus haastateltavan varusmiespalvelukseen sopeutumisessa.
2. Vähemmän autoritaarisella ja vähän kontrollia sisältävällä kasvatusilmapiirillä on ollut negatiivista vaikutusta haastateltavan varusmiespalvelukseen sopeutumisessa.

Tässä tutkielmassa keskitytään ainoastaan kasvatusilmapiirin kautta syntyneisiin vaikutuksiin sopeutumisessa. Esimerkiksi koulumenestystä, ystäväpiirejä tai eettistä tai poliittista mielikuvaa Puolustusvoimista ei ole huomioitu. Näilläkin osakokonaisuuksilla on tutkitusti merkittävä rooli yksilön sopeutumisprosessissa. (Nissinen (toim.) 2003, Ryhänen tutkimus; Salo 2008.)

4. TUTKIMUSMENETELMÄT JA AINEISTON KERÄYS

4.1 Haastatteluun osallistuvien valinta ja ryhmien muodostus

Tutkielma toteutettiin laadullisen tapaustutkimuksen periaatteiden mukaisesti. Tämän tutkielman aiheen osalta oli oleellista saada laadukkaita havaintoja yksittäisiltä henkilöiltä teorian tueksi tuottaen tutkimusongelman tarkasteluun enemmän syvyyttä ja konkreettisuutta. Tämä ajatus oli perusteluna haastattelujen toteuttamiselle ja kahden haastatteluryhmän muodostamiselle. Tässä tutkielmassa keskeisin tarkasteltava ilmiö on kasvatusilmapiirin vaikutuksesta tapahtuvat sopeutumisen eri muodot varusmiespalveluksen kontekstissa. Tutkimusongelma sisältää sekä sopeutumisen että sopeutumattomuuden tarkastelun, joten oli perusteltua muodostaa kaksi haastateltavaa ryhmää, jotka kuvaavat sopeutumista sekä sopeutumattomuutta. Oleellisinta oli muodostaa sellaiset ryhmät, joilla on omakohtaista kokemusta sopeutumisen molemmista muodoista, jotta haastattelut tuottaisivat todellisiin ja omakohtaisiin kokemuksiin perustuvia vertailukelpoisia havaintoja. Haastatteluryhmät koostuivat varusmiesjohtajista sekä oman varusmiespalveluksensa keskeyttäneistä siviilipalvelusvelvollisista. Molempien ryhmien haastateltavien osalta palvelus oli vielä kesken, joten havaintojen ja kokemusten voidaan olettaa olevan suhteellisen tuoreita.

Johtajakoulutuksen suorittaneen varusmiehen voidaan olettaa sopeutuneen omaan palvelukseensa siinä määrin, että pisimmän palvelusajan ja johtajakoulutuksen suorittaminen on ollut onnistuneesti mahdollista. He ovat suoriutuneet ensimmäisistä viikoista ja peruskoulutuskaudesta sen verran onnistuneesti, että ovat valikoituneet suorittamaan johtajakoulutusta. Varusmiesjohtajien muodostama ryhmä kuvaa tutkimuksessani palvelukseen sopeutuneita henkilöitä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että miehistökoulutuksen saavat varusmiehet eivät sopeutuisi omaan palvelukseensa.

Vertailun mahdollistamiseksi muodostettiin myös toinen haastatteluryhmä sellaisista siviilipalvelusta suorittavista henkilöistä, jotka olivat keskeyttäneet oman varusmiespalveluksensa. Suoraan siviilipalveluksen aloittaneet henkilöt eivät olisi tuottaneet vertailukelpoisia ja todenmukaisia sopeutumattomuuteen liittyviä havaintoja, sillä heillä ei luonnollisesti ole kokemusta siitä, millaista on olla alokkaana peruskoulutuskaudella. Heidän havaintonsa olisivat olleet tutkimusongelman kannalta merkityksettömiä.

Toteutettujen haastattelujen havainnoilla ei ollut tarkoitus saada aikaan tilastollisesti merkittäviä tuloksia tai johtopäätöksiä, vaan havainnoida kasvatusilmapiirin mahdollisia vaikutuksia varusmiespalvelukseen sopeutumiseen yksittäisten henkilöiden kokemusten ja kertoman kautta. Nämä havainnot on liitetty olemassa oleviin tutkimuksiin ja teorioihin tukemaan tutkimusongelmaa.

4.2 Puolistrukturoitu haastattelu ja teemojen laatiminen

Tutkielman haastattelut on toteutettu puolistrukturoidun haastattelun tavoin. Haastattelu menetelmää voi kutsua myös nimellä teemahaastattelu⁸. Puolistrukturoitu haastattelu sijoittuu aineistonkeruumenetelmien osalta lomakehaastattelun ja avoimen haastattelun väliin. Valitut kysymykset sijoitetaan erilaisten teemojen alle riippuen siitä, mihin osa-alueisiin haetaan vastauksia. Teemat eivät ole järjestyksensä osalta riippuvaisia toisistaan, joten haastattelun toteutus vapautuu kronologisen etenemisen rajoitteista. Kvalitatiivisen tutkimuksen osalta teemahaastattelu on hyödyllinen, sillä vapaan ja avoimen ilmapiirin luominen haastatteluun mahdollistaa haastateltavan oman äänen ja yksittäisten kokemusten havainnoinnin (Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula: Tutki ja kirjoita 2008, luku II, 8.3). Toteutettujen teemahaastattelujen puolistrukturoitu rakenne viittaa siihen, että teemojen avulla yksilön tausta pyrittiin liittämään tutkimusongelman kautta asetettuihin aiheisiin. Haastattelujen runko mahdollisti vapaan teemojen välisen etenemisen, mutta järjestyksessä eteneminen helpotti valmiiden haastattelujen loogista tarkastelua ja analysointia. Yleisesti haastatteluista muodostui vapaampi keskustelu, jossa etenemistä rytmitti haastateltavan aktiivisuus ja sitä kautta tuottama sisältö.

Erilaisia teemoja on muodostettu varusmieshaastattelujen osalta yhdeksän ja siviilipalvelusmiesten osalta seitsemän. Ensimmäiset viisi teemaa käsittelevät yleisesti henkilön taustaa, perheen rakennetta, vanhempia ja heidän auktoriteettiaan sekä haastateltavan henkilön omaa suhtautumista saamaansa kotikasvatukseen. Ensimmäiset viisi teemaa olivat molemmille haastatteluryhmille samat. Kyseisten teemojen aiheilla ja niiden kysymyksillä on pyritty saamaan havaintoja haastateltavien lapsena ja nuorena kokemasta kurista ja rajoituksista sekä niiden ilmenemisestä jokapäiväisessä elämässä. Teemat käsittelevät myös sisarusten vaikutus-

⁸ Hirsjärvi ja Hurme ovat muodostaneet teemahaastattelun termin sen englanninkielisestä nimestä *focused interview* (kohdennettu haastattelu), sillä teemahaastattelua terminä ei sellaisenaan esiinny muissa kielissä (Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena: Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö 2008, luku 4.2.3, s. 47).

ta esimerkiksi opittuun huomion jakamiseen. Puolistrukturoidun teemahaastattelun runko siviilipalvelusmiesten osalta on liitteessä 1 ja varusmiesten osalta liitteessä 2.

Molemmissa haastattelurungoissa vanhempien auktoriteettiin liittyvät teemat ja kysymykset olivat henkilön taustatiedoista oleellisimpia, sillä niiden avulla pyritään saamaan havaintoja nimenomaan vanhempien käytöksen kautta syntyneisiin käyttäytymismalleihin tai tottumuksiin. Sosialisatiota terminä ei haastatteluissa ole otettu esiin, jottei haastateltavaa olisi ohjailtu, mutta kysymysten muotoilulla on pyritty löytämään viitteitä sosialisatian ja normittamisen ilmenemisistä.

Siviilipalvelusmiesten haastattelurungon kaksi viimeistä teemaa käsittelevät perhetaustan vaikutusta asepalvelukseen ja siihen liittyviin asenteisiin sekä itse aloitettuun varusmiespalvelukseen ja siviilipalvelukseen siirtymiseen. Nämä siviilipalvelusmiehiä koskevat teemat olivat tutkimusongelman kannalta oleellimmat, sillä niiden pohjalta sopeutumattomuuteen liittyvät kokemukset on pyritty liittämään henkilön oman perheen ja vanhempien kautta tulleisiin vaikuttajiin.

Varusmiesten osalta haastattelurungon neljä viimeistä teemaa erosivat siviilipalvelusmiehille toteutetusta haastattelusta. Teemat käsittelevät ensimmäisiä palveluspäiviä, tiedostettua sopeutumista palvelukseen sekä ennakkosocialisaation ja perheen vaikutusta sopeutumiseen. Eri haastatteluryhmien teemat erkanevat siinä pisteessä, kun toinen osapuoli kokee hankaluuksia ja siirtyy toisenlaiseen palvelukseen, ja toinen sopeutumisen kautta jatkaa palvelustaan. Tässä vaiheessa henkilöiden ympäristö muuttuu radikaalisti, joten eri teemojen mukaiset kysymykset ovat perusteltuja riittävän vertailupohjan muodostamiseksi. Erilaisen palvelusympäristön vaikutus kysymysten muotoilulle johti siihen, että haastattelurunkojen välillä on eri määrä kysymyksiä. Kuitenkin aiheet, joita kysymykset käsittelevät, ovat saaneet saman verran huomiota.

Samalla tavalla kuin siviilipalvelusmiesten haastattelujen osalta, on viimeisillä teemoilla pyritty löytämään yhteyksiä perhetaustojen ja sopeutumisen välillä. Yhtenä oleellisena tavoitteena oli havainnollistaa ensimmäisten päivien kokemusten kautta se, miten uudelta ja erilaiselta palvelusympäristö tuntui tai mahdollisesti ei tuntunut (vrt. ennakkosocialisaatio). Myös yksilön itse tiedostettava sopeutumisen havainnointi esimerkiksi selkeiden helpottavien ominaisuuksien kautta oli yhtenä teemoittelun tavoitteena. Tutkimusongelman osalta oleellisin varusmiesten haastattelurungon teema oli ennakkosocialisaation ja perheen kautta opittujen tapojen, suhtautumisten ja mallien löytäminen suhteessa onnistuneeseen sopeutumiseen.

4.3 Haastattelujen toteuttaminen

Siviilipalvelusmiesten osalta haastattelut suoritettiin torstaina 1.8.2011 Lapinjärven koulutuskeskuksen tiloissa. Haastateltavina oli neljä siviilipalvelusvelvollista miestä. Iältään kaksi heistä oli 20-vuotiaita ja kaksi muuta olivat 21- ja 26-vuotiaita. Kaikki olivat aloittaneet varusmiespalveluksessa, mutta tehneet päätöksen siirtyä siviilipalvelukseen eri vaiheissa varusmiespalvelustaan. Kaikilla heillä oli jo siviilipalvelukseen kuuluva työharjoittelupaikka valmiina ja he olivat suorittamassa viimeistä viikkoa neljä viikkoa kestävästä peruskoulutusjaksosta Lapinjärvellä⁹. Haastattelut nauhoitettiin ääninauhurille, josta ne litteroitiin jälkikäteen analysoinnin helpottamiseksi. Alkuperäiset äänitteet sekä litterointimateriaali ovat tekijän hallussa.

Ensimmäisten haastattelujen osallistujat olivat vapaaehtoisia, jotka kartoitettiin etukäteen sähköpostitse Lapinjärven siviilipalveluskeskukseen lähetetyn pyynnön perusteella. Osallistumisen ehtoina olivat jo aloitettu varusmiespalvelus ja sen keskeyttäminen sopeutumiseen liittyvistä syistä. Tarkoituksena oli kartoittaa halukkaita, jotka olivat jo olleet tietyn ajan varusmiespalveluksessa. Suoraan siviilipalveluksen aloittaneet eivät olisi omanneet omakohtaisia kokemuksia varusmiespalveluksen alusta ja ennen kaikkea niiden vaikutuksesta omaan itseensä. Heidän haastattelemisensa ei olisi tuottanut luotettavia tai vertailukelpoisia tuloksia.

Halukkaiden määrä siviilipalvelusmiesten osalta oli alun perin kahdeksan henkilöä, mutta haastatteluajankohtana halukkaita ilmoittautui paikalle neljä. Haastattelujen kesto vaihteli noin neljäkymmenen minuutin ja viidenkymmenen minuutin välillä, mikä johtui lähinnä haastateltavien puhenopeuksien eroista sekä tutkielman kannalta epäolennaisten tietojen kertomisesta. Haastatteluiden oleellisimpien kohtien osalta arvioitu haastattelu-aika oli noin kolmekymmentä minuuttia.

Varusmiesjohtajien haastattelut toteutettiin kahtena päivänä, torstaina 26.1.2012 sekä perjantaina 27.1.2012. Haastattelujen tallennus ja litterointi toteutettiin samalla tavalla kuin siviilipalvelusmiesten osalta. Varusmiehet palvelivat Maasotakoulun Rakuunaeskadroonassa Lappeenrannassa ja olivat astuneet palvelukseen heinäkuussa vuonna 2011. Haastatteluluvan antoi Maasotakoulun johtaja sähköpostitse. Käytännön järjestelyt suoritettiin Rakuunaeskadroonan saapumiserän johtajan avustuksella. Haastatteluihin ilmoittautui kuusi johtajakoulutuksen

⁹ Internet- linkki Lapinjärven koulutuskeskuksen kotisivujen osioon, joka käsittelee peruskoulutusjaksoa, http://www.sivarikeskus.fi/fi/koulutusjakso_.

saanutta varusmiestä, joilla kaikilla oli palvelusta takanaan noin kuusi kuukautta. Varusmiesten aselajierot eivät vaikuttaneet haastattelun tuloksiin.

Haastateltavista varusmiehistä neljä olivat 19-vuotiaita, yksi 18-vuotias sekä yksi 24-vuotias. Vastausten perusteella iällä ei näyttänyt olevan vaikutusta haastattelijoiden vastauksiin kummankaan ryhmän osalta. Varusmiehistä kaikki olivat astuneet palvelukseen samaan aikaan heinäkuussa 2011. Ensimmäisen päivän haastattelut toteutettiin illalla varusmiesten vapaaajalla, jolloin haastatteluihin osallistui neljä varusmiestä. Toisena päivänä viimeiset kaksi varusmiestä haastateltiin päivän muun palveluksen ohessa. Haastatteluiden kesto oli kaikkien osalta kahdestakymmenestäviidestä minuutista kolmeenkymmeneen minuuttiin kaikkien teemojen saadessa suunnilleen yhtä paljon aikaa. Isoimpana syynä hieman lyhyemmille haastateluille olivat varusmiesten suppeammat vastaukset sekä tutkimuksen kannalta vähäinen epäolennaisuuksien ilmeneminen.

Tutkielmassa esitettyjä haastattelulainauksia on ulkoasullisesti muokattu, jotta puhekielen monipuoliset ilmaisut eivät häiritse niiden luettavuutta tai ymmärrettävyyttä. Lainauksien asiasisältö on pidetty alkuperäisenä. Haastattelulainauksissa on käytetty lihavoitua tekstiä korostettaessa erityisen olennaisia kohtia havaintoihin liittyen. Joidenkin lainausten osalta sulkujen sisällä oleva kursivoitu teksti on lainaukseen kuulumaton lisäys, joka avaa asiayhteyden lukijalle paremmin. Yleisesti tulosten osalta lapsi- ilmaisulla tarkoitetaan vanhempi-lapsisuhteen lasta, eikä iällisesti lapsen ikäistä henkilöä.

5. TUTKIMUKSEN TULOKSET

5.1 Siviilipalvelusmiesten haastattelut

”Mulla oli jo silloin sellasia ajatuksia, että tässä ei oo mitään järkeä.” – SP 2

Tässä luvussa esitellään siviilipalvelusmiesten haastatteluiden tärkeimmät havainnot ja niistä tehdyt johtopäätökset. Haastatellut siviilipalvelusmiehet¹⁰ vastasivat haastatteluissa yllättävän avoimesti henkilökohtaisiinkin teemoihin, sekä kuvailivat omia perhetaustojaan ja varusmieskokemuksiaan kielellisesti rikkailla ja monipuolisilla ilmaisuilla. Vastaukset olivat tutkimus-

¹⁰ SP 1 on 20 vuotta ja palveli yhteensä kolme kuukautta.
 SP 2 on 26 vuotta ja palveli yhteensä 25 päivää.
 SP 3 on 21 vuotta ja palveli yhteensä kolme päivää.
 SP 4 on 20 vuotta ja palveli yhteensä neljä kuukautta.

ongelman osalta laadukkaampia verrattuna haastateltuihin varusmiehiin, joiden kielenkäyttö oli huomattavasti suppeampaa sekä tulkinnanvaraisempaa.

Erilaiset perhemuodot eivät aiheuttaneet erityisiä eroja oleellisten havaintojen osalta. Sisarusket, vanhempien siviilisäätö tai isä-, äiti- ja sisaruspuolet vanhempien uusien avioliittojen kautta eivät tutkimukseni osalta olleet merkittävässä roolissa varusmiespalvelukseen sopeutumattomuuteen liittyen¹¹. Merkittävämpään rooliin nousivat perheen sisällä ylläpidetyt säännöt tai niiden puuttuminen, niiden ehdottomuus, varhain lapsena saadut vapaudet sekä rangaistusten takana olleet selvät perustelut.

Vanhempien vallan ja auktoriteetin perustuminen avoimelle ja perustellulle keskustelulle antoi selviä viitteitä tarpeesta sopeutua täysin päinvastaiseen ympäristöön varusmiespalveluksessa. Pyydettyä SP 3:a kuvailemaan hänen perheessään vallitsevaa vanhempien auktoriteettia, hän kertoi sen olevan enemmän molemminpuolista keskustelua kuin yksipuolista auktoriteettia. Lainaus sijoittuu haastattelurungon osalta teemaan vanhempien auktoriteetti ja sen noudattaminen.

Haastattelulainaus 1:

SP 3: ”Se oli enemmän sellasta keskustelua, sitä kautta tehtiin asiat selväksi, ei siinä tavallaan mitään auktoriteettia, en mä lähtisi sanomaan.”

Samanlainen havainto tulee esiin myös SP 2:n vastauksissa. Hän kuvaili kotona vallinnutta ilmapiiriä ”aikuisten hallitsemaksi neuvottelukulttuuriksi”, joka perustui hyvin vahvasti perheen äidin sanonnalle ”järkevä perustelu on parempi kuin tiukka määräily”. Näiden havaintojen perusteella voi päätellä ehdottoman ja niin sanotusti perusteluista vapaan auktoriteetin puuttuneen siitä kasvatusilmapiiristä, joka heidän kotonaan vallitsi. Tästä johtuen voidaan päätellä täysin päinvastaiseen toimintatapaan sopeutumisen olevan tarpeen varusmiespalveluksen osalta, sillä yhtenä merkittävänä asiana varusmiespalvelukselle on annettujen käskyjen ja vaatimusten ehdottomuus. Kotona totuttu vanhempien kyseenalaistaminen ja molemminpuolisen keskustelun toteutuminen ei varusmiespalveluksessa ole mahdollista alokaan ja esimiehen välillä (Värri 1997, s. 179). Havainto liittyy oleellisesti Salon palveluksen keskeytymistä ennakoivien tekijöiden osalta suhtautumiseen auktoriteetteihin (Salo 2004, luku 5.2).

¹¹ Salo (2008) kuitenkin mainitsee varusmiesten, joiden vanhemmat olivat eronneet, kokeneen muita enemmän sopeutumiseen liittyviä ongelmia palveluksensa aikana (Salo 2008, luku 7.2.1, s. 133). Tämän tutkielman kannalta aineiston pitäisi olla laajempi ottaakseni kantaa eronneiden vanhempien vaikutuksesta sopeutumiseen kasvatusilmapiirin osalta.

Erot kasvatusilmapiiriin ja varusmiespalveluksessa vallitsevan auktoriteetin välillä tulevat hyvin esiin SP 3:n pohtiessa oman kotinsa ja varusmiespalveluksen eroja. Lainausta sijoitetaan teemaan, jossa oma perhetausta liitetään varusmiespalvelukseen.

Haastattelulainaus 2:

SP 3: ”Mä luulen, että kun mulle on kuitenkin nuorempana annettu niin paljon vapauksia, että mä oon ite saanu päättää harrastuksistani ja saanut mennä ja olla miten mä haluan ja mua on tuettu semmoseen, ja sitten armeijassa se kääntyy päinvastoin. Mä en nää itteeni semmosena, että mua pystyy määräämään, ja haluan omaa vapautta ja päättää mitä mä teen. Armeija ei antanu mulle sitä mahdollisuutta ja **mä näkisin että se on yksi tosi iso syy minkä takia se ei sopinu mulle.**”

Kaikkien neljän siviilipalvelusmiehen kertoman mukaan heidän perheissään vanhempien päätökset ja ennen kaikkea rangaistukset tähtäsivät aina siihen, että niiden takana olevat perustelut tulevat lapsille selväksi. Näin ollen he itse tiesivät, miksi vanhemmat päättivät jotain tai mistä heitä rangaistiin. SP 4:n haastattelulainaus on teemasta, joka käsitteli rangaistusmuotoja perheessä.

Haastattelulainaus 3:

Haastattelija: ”Minkälaisia rangaistuksia sun perheessä on ollut?”

SP 4: ”On ollut kotiaarestia ja sitten jotain että jos et syö niin ei tule jälkipalaa, siinä ne vaihtoehdot. Ne on kuitenkin selitetty ne syyt, minkä takia, niin se ei jää semmoseksi kysymykseksi että ”miksi?””

Lapselle selvät perustelut näyttivät vaikuttavan myös lapsen omaan ymmärrykseen siitä, miksi häntä rangaistaan tai rajoitetaan. Perustelut mahdollistivat sen, että vanhempien teot olivat myös lapsen mielestä hyväksyttäviä ja tämän takia varusmiespalveluksessa eteen tulevat perustelemattomat rajoitteet ja käyttäytymissäännöt tuntuivat heidän mielestään järjettömiltä (Värri 1997, ks. dialoginen kasvatus). Seuraava haastattelulainaus sijoitetaan teemaan, jossa käsiteltiin perhetaustaa ja sen suhdetta varusmiespalvelusta kohtaan koettuihin asenteisiin.

Haastattelulainaus 4:

SP 4: ”Normaalisti jos sä oot tehnyt jotain niin sulle kuitenkin selitetään, että miksi, mutta sen sijaan kun sä meet sinne (*varusmiespalvelukseen*) niin sanotaan, että ”juokse kymmenen kilometriä tuohon suuntaan, viisikymmentä kiloa tavaraa selässä ja oot seisoen kaksi tuntia rivissä” ja jos kysyt miksi niin se vaan käsketään ja se tulee sieltä. Minun mielestä pitää olla jotain syytäkin asiassa.”

SP 4:n kuvaus asiasta, joka aiheutti hänelle sopeutumiso ongelmia, on selvästi väritynyt ja mielipidelatautunut, sillä haastattelulainauksen mukaista selvästi järjetöntä tilannetta tuskin tulee vastaan missään vaiheessa kenenkään varusmiespalvelusta. Se kuvaa kuitenkin hyvin sitä, miten tietynlaisten perustelujen puuttuminen käskyistä aiheuttaa ristiriitoja verrattuna oman kodin kasvatusilmapiiriin mukaiseen tapaan toimia.

SP 4 kertoo myös vanhempien äänenkäytön vaikuttaneen sopeutumiseen varusmiespalveluksessa. Hänen vanhemmillaan oli tapana korottaa ääntään esimerkiksi auttaessaan koti läksyjien teossa, ja tämän kautta äänenkäyttö varusmiespalveluksessa yhdistyi samoihin tuntemuksiin kuin kotona. Seuraavat lainaukset liittyvät teemaan, jossa selvitettiin lapsen suhtautumista omiin vanhempiin ja heidän auktoriteettiin.

Haastattelulainaus 5:

SP 4: ”Se alko mennä siihen, että ei siitä rangaistu, mutta rupesi huuto nousemaan, ja jos asia ei uponnut päähän niin se selitettiin kovemmalla äänellä ja sitten se oli vaan se kova ääni mikä soi korvissa.”

Haastattelulainaus 6:

SP 4: ”Se huuto, vaikka tietää että komennukseen tarvitaan sitä ääntä niin se tuli sillä samalla äänenpainolla ulos kuin kotona isän suusta, niin se rupesi patoutumaan sisällä, tuntui että joku virittäis jouta.”

Samanlaisesta sopeutumiso ngelmasta mainitsee myös SP 2, jonka kodin kasvatusilmapiiriin kova äänenkäyttö ei kuulunut.

Haastattelulainaus 7:

SP 2: ”Aluks se oli tosi vaikeeta, mä en ollut tottunut että mulle huudetaan, tietenkään.”

SP 2 kertoi myös molemminpuoliseen luottamukseen ja keskusteluun perustuneen kasvatusilmapiirin luoneen sen verran vahvan luottamuksen, että esimerkiksi kotiintuloajoille ei ollut koskaan tarvetta. Perustelujen kautta lapset olivat oppineet näkemään asioita myös vanhempien näkökulmasta ja tätä kautta ymmärsivät ilmoittaa omista menemisistään ja tulla omaaloitteisesti ajoissa kotiin. Haastattelurungon osalta seuraava lainaus sijoittuu teemaan, jossa käsiteltiin perheen rangaistuksia.

Haastattelulainaus 8:

SP 2: ”Just se, että kun on keskusteltu niin se lapsikin, siis minäkin silloin, oppii näkemään sen aikuisen kannan siinä asiassa, että totta, eihän ne voi tietää mitä mulle käy, ehkä mä varmistan ja soitan niille että ei oo mitään hätää.”

Siviilipalvelusvelvollisten haastattelurungosta puuttui selvä kysymys, joka olisi käsitelty vanhempien asettamia sääntöjä, esimerkiksi kotiintuloaikojen osalta. Sääntöjä koskeva tarkentava kysymys muodostui vasta varusmiesten haastatteluissa heidän vastaustensa pohjalta. Kysymys on liitetty kaikkien varusmiesten haastatteluihin, sillä se tuotti tutkielman osalta hyviä havaintoja. Näitä havaintoja käsitellään tarkemmin luvussa 5.3. Sama kysymys olisi ollut erittäin olennaista sisällyttää myös siviilipalvelusvelvollisten haastatteluihin luotettavamman vertailun mahdollistamiseksi. Siviilipalvelusmiehille laadittu haastattelurunko liittyi kodin sääntöihin niiden teemojen osalta, jotka käsittelivät kodin ilmapiiriä yleisen ja vanhempien auktoriteetin kautta. Tämän takia aloite saada havaintoja erilaisten sääntöjen vaikutuksesta sopeutumiseen oli haastateltavan oman vastauslaajuuden varassa. Joitain viitteitä erilaisten sääntöjen vaikutuksista pystyy vastausten pohjalta kuitenkin löytämään.

Kysymys, joka koski oman kodin ilmapiirin vertaamista ystävien koteihin ei tuottanut kenenkään kohdalla mitään tuloksia, sillä ystävien perheiden vertaamiseen ei koettu olevan riittävästi pohjaa. SP 2 oli kuitenkin poikkeus, sillä hän vertasi omien vanhempiensa luottamuksen kautta muodostunutta ”lapsen vastuuta” ystäviensä vanhempien asettamien sääntöjen kontrolloimaan arkeen. Yhtäläillä kuin kotiintuloaikakin, oli kotiaresti SP 2:lle vieras ja ankara vanhempien tapa rajoittaa lapsen elämää. Lainaukset sijoittuvat teemaan, jolla pyrittiin avaamaan haastateltavan yleismielikuvaa oman perheen ilmapiiristä.

Haastattelulainaus 9:

SP 2: ”Lapsen vastuu oli ikään kuin poistettu, niiden piti olla niin kuin jotain orjia, jotka tekee mitä vanhemmat sanoo.”

Haastattelulainaus 10:

SP 2: ”Mä mietin, että ”kotiaresti, onpa kauhee, miksi se on aresti olla kotona, siellähän on ihan kiva olla.” ”

5.2 Siviilipalvelusmiesten aloittama varusmiespalvelus sekä sen keskeyttäminen

Neljästä siviilipalvelusmiehestä kolme olivat vakavissaan miettineet siviilipalveluksen suorittamista vaihtoehtona varusmiespalvelukselle. Syyt aloittaa varusmiespalvelus siviilipalveluksen sijasta vaihtelivat hieman, mutta kaikkia siviilipalvelusta harkinnoita yhdistivät palvelukseen astuminen vanhempien tai muun suvun kautta tulleen suostuttelun tai painostuksen takia. Seuraavat lainaukset sijoittuvat teemaan, joka käsitteli perhetaustan vaikutusta varusmiespalvelukseen.

Haastattelulainaus 11:

SP 4: ”Olin miettinyt (*siviilipalvelusta*), mutta muu suku rupes vähän kieroön kättelemään. Mä oon sellanen mieliksimenijä, ollut aina. Puolustusvoimatkin, sinne mentiin enemmän muiden mieliksi kuin omakseni.”

Haastattelulainaus 12:

Haastattelija: ”Kiinnostiko sua varusmiespalvelus etukäteen?”

SP 2: ”Ei, se oli pakote, pakollinen paha.”

Haastattelulainaus 13:

Haastattelija: ”Olitko sä miettinyt siviilipalvelusta ennen varusmiespalveluksen aloittamista?”

SP 3: ”Kyllä ehdottomasti. Mä aattelin, että meen kokeilemaan sen armeijan, ja jos se ei toimi niin mä tiesin että sitten on vielä sivari, mä voin luottaa siihen. Se oli sit hyvin nopeasti selvä, että kyllä se sivari on mun juttu. Mä sitä etukäteen mietinkin, äiti kannatti että ilman muuta, ihan mitä itse haluat, isä sanoi kuitenkin että jos sittenkin se armeija, **tekee susta miehen.**”

Verrattuna varusmiesten vastauksiin, jotka on käsitelty luvussa 5.3 ja 5.4, näyttää haastateltujen siviilipalvelusmiesten negatiivisella asennoitumisella varusmiespalvelusta kohtaan ennen sen alkamista olleen vaikutusta heidän suhtautumiseensa myönteisemmin palveluksen keskeyttämistä ja siviilipalvelusta kohtaan. Haastatellut varusmiehet puhuivat kaikki velvollisuudesta, eivätkä pakotteesta, ja heille oli selvää suorittaa nimenomaan varusmiespalvelus ilman,

että siviilipalvelus olisi ollut realistinen vaihtoehto. Havaintojen välisiä vertailuja käsitellään tarkemmin luvussa 5.5.

Esimiesten kunnioituksen puute alokasta kohtaan tuli selvästi esille SP 2:n, SP 3:n sekä SP 4:n vastauksissa heidän kertoessaan sopeutumattomuuteen liittyviä kokemuksia. Vastaukset sisältyvät teemaan, jossa perhetausta liitettiin varusmiespalvelukseen, ja lainaukset ovat heidän kertomuksistaan varusmiespalveluksen ajalta. Yhdistävänä tekijänä kaikilla heillä oli kasvatusilmapiirin osalta molemminpuolinen kunnioitus lapsen ja vanhemman välillä, mikä oli perustana esimerkiksi lapsen tottelevaisuudelle sekä vanhempien sananvallalle. Varusmiespalveluksen aikana he kokivat kotona totutun kunnioituksen yksilöllisenä ihmisenä heitä kohtaan puuttuvan, mikä näytti aiheuttavan sopeutumisongelmia.

Haastattelulainaus 14:

SP 2: ”Mielipiteillä ei ollut mitään merkitystä, omalla maailmankatsomuksella ei ollut mitään merkitystä. Mä jaksan kyllä venyä, mutta mä en oo varma haluanko mä venyä tässä asiassa.”

Haastattelulainaus 15:

SP 3: ”Kaikki muut sano vaan, että poistu, ei mitään kunnioittanut.”

Haastattelulainaus 16:

SP 4: ”Semmonen kunnioitus, että jos sua kunnioitetaan niin silloin sä alat kunnioittamaan takasin hyvin. Mulla ei oo tapana kunnioittaa ihmistä joka tulee suoraan päälle että mikäs paskakasa se siinä on.”

Yksi neljästä haastatellusta siviilipalvelusmiehestä kertoi harkinneensa aluksi ainoastaan varusmiespalvelusta ja aloittaneensa sen innokkain ja motivoitunein mielin tavoitteenaan osallistua palveluksen jälkeen kriisinhallintatehtäviin rahallisten ansioiden takia. Hänkin kuitenkin päätyi keskeyttämään palveluksensa kolmen kuukauden jälkeen.

Haastattelulainaus 17:

Haastattelija: ”Millä mielin sä menit inttiin?”

SP 1: ”Mä menin sinne hyvillä mielin. Mä kelasin, että siitähän saa kätevän ammatin puoleks vuodeks kun lähtee Afganistaniin ja sais sillä auton ja näin edelleen. Ihan hyvillä mielin menin sinne.”

Kaikkien muiden haastateltavien paitsi SP 1:n osalta jo etukäteen negatiiviset odotukset sekä palvelukseen pakottamisen tunteet näyttivät vaikuttavan positiivisesti päätökseen keskeyttää varusmiespalvelus. Havainto tulee hyvin esille myöhemmin verrattaessa siviilipalvelusmiesten haastatteluja varusmiesten haastatteluihin. Etukäteen muodostetut mielipiteet ovat osa ennakkososialisaatiota, jonka Salo toteaa vaikuttavan myös siten, että yksilö valmistautuu sopeutumattomuuteen jo ennakkoon kuulemansa tai mielipiteidensä perusteella (Salo 2004, luku 5.4.1, s. 90).

Palveluksen keskeyttämisen varsinaiset syyt jakoutuivat kahtia haastateltavien välillä. SP 1 ja SP 2 keskeyttivät virallisesti terveydellisistä syistä ja lääkärin määräyksestä, mutta molempien vastausten perusteella he olisivat myös ilmoittaneet suoraan haluavansa siviilipalvelukseen. Toisin sanoen, terveydelliset syyt olivat heidän tapauksessaan helpompi syy keskeyttää palvelus. Haastattelulainaukset 18 ja 19 ovat vastauksia kysymykseen olisivatko he keskeyttäneet myös ilman lääkärin määräystä. Teemojen osalta tämä kysymys sijoittuu viimeiseen teemaan, jossa käsiteltiin tarkemmin sopeutumisprosessia sekä siviilipalvelukseen vaihtamista.

Haastattelulainaus 18:

SP 1: ”Mä olisin halunnut lähteä kyllä joka tapauksessa. Paljon kivempi oli lähteä tolla sairauden tekosyyllä pois sieltä.”

Haastattelulainaus 19:

SP 3: ”Todennäköisesti olisi jossain vaiheessa että ei kiitos, koska mulla oli jo silloin sellaisia ajatuksia että tässä ei oo mitään järkeä.”

SP 3 ja SP 4 keskeyttivät suoraan ilmoittamalla vaihtavansa siviilipalvelukseen, eroina ainoastaan palveltu aika. SP 3 keskeytti jo kolmen päivän jälkeen, kun taas SP 4 ehti palvella neljä kuukautta hänelle määrätystä vuodesta. SP 3 oli suhtautunut haastateltavista negatiivisimmin palvelukseen ennakkososialisaation kautta. Tämä tulee ilmi haastattelulainaus 20:stä, joka sisältää voimakkaita ja kuvailevia ilmauksia ainoastaan kolmen varsinaisen palveluspäivän perusteella. SP 3 ja SP 4 kuvailevat samoja asioita, joita on havaittavissa myös SP 1:n ja SP 2:n vastauksista, mutta eroina heidän välillään on se, että he eivät vetoa terveydellisiin syihin. On kuitenkin huomioitava, että keskeyttäminen terveydellisistä syistä ei sinänsä vielä ole

merkki sopeutumattomuudesta¹². Seuraavat lainaukset liittyvät viimeiseen teemaan, joka liittyy sopeutumisprosessiin ja varusmiespalveluksen keskeyttämiseen.

Haastattelulainaus 20:

Haastattelija: ”Millaisia kokemuksia sulla on ensimmäisistä päivistä?”

SP 3: ”Koko se paikka, semmonen suljettu, kylmän kolkko, missä vaan huudetaan jumalattoman kovaa, ei kunnioiteta ihmisenä, sä oot vaan numero, sä oot vaan eläin. Heti ensimmäisistä päivistä mä tiesin että nyt alko lähtölaskenta. Tää ei oo mun paikka.”

Haastattelulainaus 21:

Haastattelija: ”Onko jotain, mitä on jäänyt voimakkaimmin mieleen?”

SP 4: ”Justiinsa se kurin määrä ja vapaa-ajan puute, ei ollut paikkaa missä olisi päässyt rauhottumaan, rupesi keittämään yli. Kaveri lähti, multa lähti kaikki tuttavat mitä siellä sattui olemaan. Täältä lähtee muutkin, miksen minäkin?”

SP 4:n yllä olevasta vastauksesta käy ilmi useita sopeutumisen osa-alueita, joista kaikki liittyvät sosiaalisiin tekijöihin (Salo 2008). Hän toteaa oman rauhan ja tilan puuttumisen olleen raskasta, mutta oleellisena havaintona on myös ystävien merkitys. Varusmiesten haastatteluisa kävi ilmi, että samaan aikaan palveluksessa olleet ystävät auttavat sopeutumaan ja pärjäämään hyvän ryhmähengen kautta, mutta SP 4:n tapauksessa ilmiö on päinvastainen. Palveluksessa olleet ystävät keskeyttivät omista syistä häntä aikaisemmin, mikä toimi rohkaisevana tekijänä myös hänen oman keskeyttämisensä kannalta.

Kaikkien haastateltujen siviilipalvelusvelvollisten osalta erityisesti varusmiespalvelukseen liittyvät teemat saivat osakseen paljon huomiota, kuvailevaa kieltä ja osittain myös tämän tutkielman kannalta epäolennaista tietoa. Jokaisen yksilölliset taustat ja niiden perusteella syntyneet keskeyttämispäätökset olivat laaja aihe haastatteluille ja vastaukset sisälsivät paljon mielipidelatautuneita ilmauksia. Eniten mielipidelatautuneisuutta sai osakseen haastateltavien suhtautuminen varusmiespalvelukseen sen keskeyttämiseen johtaneiden kokemusten perusteella. Yhdistävänä tekijänä kaikkien vastauksien osalta olivat varusmiespalveluksen kokeminen vanhanaikaisena sekä tarkoituksettomana. Haastattelulainaukset 22 ja 23 olivat vastauksia kysyttäessä SP 3:n ja SP 2:n suhtautumista varusmiespalvelusta kohtaan siviilipalvelukseen

¹² Tässä tapauksessa terveydellisillä syillä tarkoitetaan fyysiseen kuntoon liittyviä aikaisempia tai palveluksen aikana syntyneitä liikunnallisia vammoja, esimerkiksi marssimurtumia. Muita rajoitteita voi olla esimerkiksi astma, jolla ei ole vaikutusta muuhun sopeutumiseen. Psykkiset ja henkiset ongelmat ja sairaudet ovat luonnollisesti eri asia kuin fyysiset rajoitteet, mutta lähtökohtaisesti tämänlaiset tapaukset on luokiteltu jo kutsuntatarkastuksessa palvelukseen kelpaamattomiksi (Terveystarkastusohje TTO, ohjesääntönumero 330, Helsinki 2008).

siirtymisen jälkeen. Teemojen osalta kysymys käsittelee perhetaustan liittymistä varusmiespalvelukseen. Kysymyksen tarkoituksena oli saada havaintoja heidän mielipiteistään ennen ja jälkeen varusmiespalvelusta sekä niissä mahdollisesti tapahtuneista muutoksista.

Haastattelulainaus 22:

SP 3: ”Se on kivikautinen instituutio ryssänpelon ajalta, mä en nähny sitä nyky-päivän ratkasuna.”

Haastattelulainaus 23:

SP 2: ”Mitä enemmän jätit aivot narikkaan ja tottelet sääntöjä niin sitä parempi. Ja sit jos vielä kannustat muita siihen niin saat pisteitä. Siis oikeesti... Siis paikka jossa aivot kuuluu heittää narikkaan ja käyttäydy kuin kusipää sääntöjen mukaan niin that´s it, sillä selviät täällä.”

5.3 Varusmiesten haastattelut

”Kyllä intti oli aikalailla ainoa vaihtoehto.” – VM 2

Haastatellut varusmiehet¹³ esiintyivät haastatteluissa näennäisen avoimesti ja luontevasti, mutta kuitenkin selvästi eri tavalla kuin aiemmin haastattelemani siviilipalvelusmiehet. Varusmiesten osalta kotia, perhettä ja kasvatusilmapiiriä koskevat teemat saivat aikaan suppeita ja hyvin tulkinnanvaraisia vastauksia. Esimerkiksi pyytäessäni luonnehtimaan sisaruksia, isää tai äitiä henkilöinä tai yleisesti omaa perhettään, monet vastaukset olivat tyyliltään esimerkiksi ”ihan normaali perhe” tai ”ihan tavalliset vanhemmat”. Luonnollisesti toisen perheen ”tavallisuus” ja ”normaalius” ei ole suoraan verrattavissa mihinkään muuhun perheeseen, joten se on otettava huomioon tämän tutkielman tulosten luotettavuudessa (Gjerstad 2009, s. 214).

Samoin kuin siviilipalvelusmiesten osalta, ei varusmiesten perhemuodoilla tai sisarussuhteilla näyttänyt olevan merkitystä. Aselajien välillä oli hieman pintapuolisia eroja, mutta ei merkittävää vaikutusta tämän tutkielman kannalta. Ikäero vaikutti lähinnä ikävuosien tuoman kokemuksen ja työelämän alkamisen kautta elämäntilanteeseen, josta varusmiespalvelus alkoi.

¹³ VM 1, VM 2, VM 3 ja VM 6 ovat 19-vuotiaita. VM 5 on 18 vuotta ja VM 4 on 24 vuotta.

Vastoin tämän tutkielman lähtökohtaista oletusta löytää hyvin selvä ero varusmiesten ja siviilipalvelusmiesten kotien kasvatusilmapiireille vaikuttivat ne pintapuolisesti yllättävän samanlaisilta. Tulkinnanvaraiset ilmaukset, kuten ”normaali kuri” tarkentuivat haastattelun edetessä kuitenkin siten, että tiettyjä johtopäätöksiä oli mahdollista muodostaa. Vaikka ilma-
piiriä kuvailtiin normaaliksi ja tavalliseksi, pystyi vastauksista silti huomaamaan vanhempien viimeisen sanavallan perheessä.

Haastattelulainaus 24:

Haastattelija: ”Onko sun perheessä vanhemmilla ollut kuitenkin se viimeinen sana?”

VM 1: ”**Joo, totta kai**, ei meistä kukaan päässyt sooloilemaan, ihan vanhempien määräyksessä.”

Tästä vastauksesta pystyy jo päättämään ”normaaliuden” tulkinnanvaraisuuden. Kysymys liittyy teemaan, jossa käsiteltiin vanhempien auktoriteettia. VM 1:lle vanhempien määräysvalta oli täysin normaalia, vaikka hän ei sitä kovaksi kuriksi kokenutkaan, kun taas SP 3:lle jo pelkästään vanhempien auktoriteetti tuntui vieraalta käsitteeltä. Haastatteluryhmien vertailut on käsitelty tarkemmin luvussa 5.5. Myös VM 5 tunnistaa vanhempiensa selvän auktoriteetin, mutta kuvailee silti kasvatusilmapiiriä ”reiluksi”, eikä kokenut olleensa kovinkaan tiukan kurin alaisuudessa. Seuraavat lainaukset liittyvät vanhempien auktoriteettia käsittelevään teemaan.

Haastattelulainaus 25:

Haastattelija: ”Luonnehdi vähän sun vanhempien auktoriteettiroolia?”

VM 5: ”Jos isä sanoi jotain, niin tuli toteltua, eikä tullut sanottua vastaan. Ja kyllä äitikin jos sanoi niin tottelin.”

Haastattelulainaus 26:

Haastattelija: ”Tottelitko sä sun vanhempia helposti?”

VM 6: ”Ainakin pienempänä jos jotain sanottiin että tee, niin kyllä tuli tehtyä.”

VM 6:n kertoma kuvaus suhtautumisestaan vanhempiensa auktoriteettiin on hyvin olennainen sosialisoinnin kannalta. VM 6 mainitsee totelleensa hyvin erityisesti nuorempana, jolloin kehittyvä lapsi muodostaa primaarisosialisoinnin kautta oman suhtautumisensa muun muassa auktoriteetteihin. Tämänkaltaisen sosialisointiprosessin kautta lapsi oppii käsittelemään auktoriteetteja ja olemaan tottelevana osapuolena. Myöhemmin astuessaan varusmiespalvelukseen

sopeutumisen kynnyks voi olla pienempi (Salo 2004, luku 3.6, s. 51). Tässä kohtaa tulkin-
nanvaraisuus nousee taas esiin, sillä esimerkiksi VM 6 kokee kotiarestin olleen täysin nor-
maali ja kevyt rangaistus, kun taas SP 2 ei ymmärtänyt arestia ollenkaan (ks. haastattelu-
lainaus 10). SP 2 kertoi myös kotiintuloaikojen olleen tarpeettomia, kun taas VM 1 nimittää
omassa perheessään käytettyjä kotiintuloaikoja ”sellaisiksi perussäännöiksi.”

Edellä esitetty havainto on osoitus vanhempien normalisoivasta vallasta. Tämä tarkoittaa sitä,
että vanhemmilla on valta muodostaa lapselle käsitys siitä, mikä on normaalia ja mikä ei
(Gjerstad 2009). Tämän tutkielman tulosten osalta normalisoiva valta näkyy erilaisten kasva-
tusilmapiirien sisällä vallitsevina oman perheen osalta normaaleina sääntöinä tai rajoituksina.
Tällaisia asioita voivat olla kotiarestin lisäksi esimerkiksi kotiintuloajat, käyttäytyminen van-
hempia sukulaisia kohtaan tai muut arkipäivän rajoitukset, kuten matkapuhelimen käyttö, tele-
vision katselu tai tietokoneen käyttö.

Yleisesti kaikkien haastateltujen varusmiesten osalta voi sanoa heidän suhtautuneen myönteis-
esti oman kotinsa kasvatusilmapiiriin ja sen vaikutuksiin omaan itseensä. He myös kokivat
olleensa sen verran rauhallisia tai kilttejä lapsia, että kovinkaan ihmeellisiin rangaistuksiin ei
koskaan ollut tarvetta.

Haastattelulainaus 27:

Haastattelija: ”Luonnehdi vähän, millainen kurinpito sun perheessä on ollut?”

VM 2: ”No mun osalta ei se kuri kovin tiukka ollut, mä oon ollu aika helppo lap-
si muutenkin.”

Haastattelulainaus 28:

Haastattelija: ”Minkälaisia rangaistuksia sun perheessä oli?”

VM 1: ”Aika kiltti lapsuus vietetty, ei mitään isompia hommia (*rankaisuja*).”

On kuitenkin huomioitava esimerkiksi sääntöjen ja rangaistusten subjektiivinen näkökulma,
sillä yhdellä henkilöllä on luonnollisesti kokemusta ainoastaan omasta kasvatusilmapiiristään.
Tämä tekee ”normaalin kasvatusilmapiiriin” määrittelemisestä hyvin hankalaa. Saattaa myös
olla, että puolen tunnin haastattelu ei riitä saamaan todenmukaista kuvaa haastateltavan varsi-
naisesta kasvatusilmapiiristä, varsinkaan jos se sisältää negatiivisia piirteitä. Haastateltava
saattaa piilotella negatiivisia asioita tai epämieluisia aiheita vastaamalla ympäröivästi ja
käyttämällä vähätteleviä ilmaisuja omasta perheestään (Gjerstad 2009, s. 214). Monet haasta-

teltujen varusmiesten vastauksista olivat juuri tämänkaltaisia, joten tuloksia tarkastellessa on otettava huomioon myös se, että haastateltavat jättivät mahdollisesti jotain kertomatta.

5.4 Varusmiesten ennakkososialisaatio ja sen vaikutus sopeutumiseen

Merkittävin ero verrattuna siviilipalvelusmiehiin oli varusmiesten oma suhtautuminen alka-vaan varusmiespalvelukseen. Kuudesta varusmiehestä kukaan ei ollut missään vaiheessa har-kinnutkaan siviilipalvelusta itselleen realistisena vaihtoehtona. Mielenkiintoinen havainto oli, että vapautus rauhanajan palveluksesta lääkärintodistuksella olisi ollut muutamalle mieluisa vaihtoehto varusmiespalveluksen sijaan, mutta ei siviilipalvelus. Kysyttäessä syitä näihin aja-tuksiin, varusmiehet vetosivat muun muassa siihen, että oma luonne ei anna periksi valita si-iviilipalvelusta, tai että varusmiespalvelus on suomalaisen miehen velvollisuus sekä initiaa-tioriitti¹⁴ pojasta mieheksi osaksi muuta yhteiskuntaa (Lantto 2005, luku 5.1, s. 26; Nissinen (toim.) 2003, Ryhäsen tutkimus, s. 211). Seuraavat lainaukset liittyvät teemaan, jossa käsitel-lään varusmiespalveluksen aloittamista ja siihen liittyviä odotuksia ja asenteita.

Haastattelulainaus 29:

Haastattelija: ”Oliko sulla suunnitelmia, että mitä halusit saada irti intistä?”

VM 1: ”Kyllä se oli alusta asti selvä, että jonkinlainen johtajakoulutus ja vuoden palvelusaika. Aattelin sillä asenteella, että **tehdään pojasta mies.**”

Haastattelulainaus 30:

Haastattelija: ”Oliko siihen joku syy, että intti oli sulle itsestäänselvyys?”

VM 6: ”En miettinyt missään vaiheessa siviilipalvelusta. Tää on **velvollisuus** suomalaiselle miehelle, niin silloin se suoritetaan.”

Haastattelulainaus 31:

Haastattelija: ”Miksi et ollut miettinyt siviilipalvelusta vaihtoehtona?”

VM 5: ”No kyllä se (*varusmiespalvelus*) on velvoite, tuntuu että se pitää käydä. Ei luonteeseenkaan sovi että olis käynyt siviilipalveluksen.”

¹⁴ Salon (2008) ajatusta mukaillen miehistymisriitti voidaan mieltää myös aikansaeläneeksi ajattelutavaksi, sillä arkipäiväinen elämä eroaa hyvin vahvasti siitä, mitä se on ollut esimerkiksi 50 vuotta sitten. Varusmiespalvelus voidaan siis mieltää niin irralliseksi muun arkipäivän elämäntavoista, ettei se enää valmista nuorta aikuista juuri niihin taitoihin, joita hän tulee tulevaisuudessa tarvitsemaan (Salo 2008, luku 3.1, s. 22). Tämän takia onkin mielenkiintoista, että VM 1 kokee silti miehistymisriitin vaikuttaneen omaan palvelukseensa.

Haastattelulainaus 32:

Haastattelija: ”Oliko intti sulle selkeä vaihtoehto?”

VM 3: ”En mä ajatellut koskaan **mitään sivaria.**”

Haastattelulainaus 33:

Haastattelija: ”Oliko intti sulle ainoa vaihtoehto?”

VM 4: ”En mä miettinyt siviilipalvelusta, inttiin tai sit ei ollenkaan.”

Myös varusmiesten edellä esitetyistä vastauksista oli havaittavissa tietynlaista asenteellisuutta siviilipalvelusta kohtaan ilman omakohtaista kokemusta. VM 5:n vastauksesta voi päätellä siviilipalveluksen olevan jollakin tavalla huonompi vaihtoehto verrattuna varusmiespalvelukseen, sillä velvollisuus ei tulisi siellä täytetyksi. VM 3:n vastauksen muoto ja laatu ovat kokonaisuudessaan siviilipalvelusta vähätteleviä. Verrattaessa kahta erilaista palvelumuotoa on tutkimuksen tulosten kannalta tärkeää ottaa huomioon kahden haastatteluryhmän välinen ero palveluskokemuksiin liittyen. Haastattelujen suoritusajankohtana siviilipalvelusmiehillä oli omakohtaista kokemusta varusmiespalveluksesta sekä siviilipalveluksesta, kun varusmiehillä oli ainoastaan varusmiespalveluksesta.

On oleellista huomata, että ennen palvelukseen astumista kenelläkään haastatelluista henkilöistä ei ollut omakohtaista kokemusta kummastakaan palvelustavasta. Heillä oli silti suhteellisen voimakkaita mielikuvia, mielipiteitä ja odotuksia sekä varusmiespalvelusta että siviilipalvelusta kohtaan. Velvollisuuteen vetoaminen on suhteellisen arvolutautunut ilmaisu liittyen sellaiseen, mistä ei itse omaa minkäänlaista kokemusta. Vanhempien normalisoiva valta korostuu tarkasteltaessa varusmiesten ennakkososiaalistumista ja mielipiteitä varusmiespalvelusta kohtaan. Vastausten perusteella voidaan olettaa heidän omaksuneen osittain kasvatusilmapiirinsä kautta sellaisia asenteita, jotka tekevät varusmiespalveluksen suorittamisesta luonnollisen vaiheen osana aikuistumista ja samalla siviilipalveluksen valitsemisen jollain tavalla poikkeavaksi tai epänormaaliksi (Gjerstad 2009, s. 92, erityisesti alaviite 99). On kuitenkin huomioitava monen muunkin asian vaikuttavan näihin mielipiteisiin, kuten esimerkiksi ystäväpiirin, kouluympäristön ja median, mutta tässä tutkielmassa on tarkasteltu ainoastaan kodin kasvatusilmapiirin vaikutusta.

Vastausten perusteella henkisellä valmistautumisella, asioihin perehtymisellä ja positiivisen asenteen muodostamisella, mitkä voi siis mieltää ennakkososialisaatioksi, näytti olevan merkittävä ja selvä vaikutus haastateltujen varusmiesten sopeutumisprosessiin. He kertoivat vaurautuneensa etukäteen aiempaa kovempaan kuriin ja vapaa-ajan vähyyteen, eivätkä ne tulleet

yllätyksenä palveluksen alkaessa. Myös Salo (2004, 2008) on osoittanut asioihin perehtyneisyyden positiivisen vaikutuksen varusmiespalvelukseen sopeutumisessa, ja tämän tutkielman haastatteluhavainnot varusmiehiltä tukevat tätä väitettä. Myös tavoitteiden muodostaminen omaan palvelukseen liittyen näytti vaikuttavan myönteisesti sopeutumiseen. Osa varusmiehistä otti etukäteen aktiivisesti selvää palvelukseen liittyvistä asioista kuulopuheiden lisäksi internetin keskustelupalstoilta sekä median tarjoamista esitteistä. Yksi heistä jopa soitti tulevaan perusyksikköön kysyäksään mahdollisista suuntautumisvaihtoehdoista. Seuraavat lainaukset ovat varusmiesten kertomuksia heidän palvelukseen valmistautumisestaan liittyen varusmiespalveluksen aloittamista käsittelevään teemaan.

Haastattelulainaus 34:

VM 2: ”Etukäteen luin aika paljon muun muassa Aamukamman¹⁵ sivuja, tutustuin käytäntöihin ja sitä kautta tiesin asioista suht paljon. Pääsi nopeammin kiinni tähän touhuun, alkuun ei jännittänyt paljonkaan.”

Haastattelulainaus 35:

VM 5: ”Tiesin, että kuri on tiukempaa, ja kun sen tiesi etukäteen niin se ei tullu yllätyksenä.”

Haastattelulainaus 36:

VM 6: ”Kyllä mä kattelin netistä ja lueskelin kaikki lippulappuset mitä tuli kutsunnoista ja tietysti Puolustusvoimien keskustelupalstoilta mitä edelliset saapumiserät oli sanonu.”

Kaikki varusmiehet kertoivat palvelukseen valmistautumisesta olleen hyötyä omassa sopeutumisessaan. Erityisesti positiivisen ja avoimen asenteen muodostamisesta koettiin olevan hyötyä. Ero haastateltuihin siviilipalvelusmiehiin on selvä, kun vertaa heidän negatiivisesti sävyttyneitä asenteitaan ennen palvelusta varusmiesten päinvastaisiin asenteisiin.

Haastattelulainaus 37:

Haastattelija: ”Oliko siitä hyötyä, että olit valmistautunut palvelukseen?”

VM 6: ”Jos tänne olis tullut ihan että ei kiinnostu ja ei tää oo mun juttu, niin eihän siitä olis tullut mitään. Mutta kun lähti siitä, että tää on uusi paikka ja uusi kokemus, eikä tee tästä itselleen vaikeeta heti alkuun.”

¹⁵ Internetin armeija-aiheinen keskustelusivusto, <http://www.aamukampa.net/forum/>.

Haastattelulainaus 38:

Haastattelija: ”Mikä on eniten jäänyt mieleen ensimmäisistä päivistä?”

VM 2: ”Ennen inttiin lähtöä ajattelin, että jollain menee varmasti huonommin, ja ihan hyvin tuun pärjäämään. Siihen kun luotti, niin hyvin se lähti käyntiin.”

Haastattelulainaus 39:

Haastattelija: ”Oliko siitä sulle hyötyä, että olit valmistautunut palvelukseen?”

VM 1: ”Joo, ehdottomasti. Kyllä olisi ollut vaikeampaa tulla tänne jos ei olisi ollut mitään tavoitteita.”

Tavoitteiden muodostaminen omaan palvelukseen liittyen näyttäisi liittyvän Salon mainitsemaan palvelukseen sitoutumiseen (Salo 2008, luku 4.2). Olemassa olevat tavoitteet vaikuttivat haastateltujen varusmiesten haluun suoriutua haluamallaan tavalla, ja tätä kautta myös vaadittava sopeutuminen onnistui. Tavoitteiden saavuttamisesta saatava onnistumisen tunne vaikutti heidän asennoitumiseensa raskaidenkin palvelushetkien aikana, joten palvelukseen sitoutuminen tavoitteiden kautta edisti sopeutumista. Toisin sanoen siviilipalvelusmiehet, jotka lähtivät vain ”kokeilemaan” ilman sen isompia tavoitteita pystyivät perustelemaan keskeyttämisspäätöksen itselleen helpommin.

Kasvatusilmapiirin kautta muodostuneet positiiviset asenteet ja mielipiteet varusmiespalvelusta kohtaan näyttävät edistäneen haastateltujen varusmiesten sopeutumista palvelukseen. Muodostamalla itselleen jo valmiiksi tavoitteita sekä asennoitumalla avoimesti palvelukseen sopeutuminen on koettu helpommaksi ja ylipäättään mahdolliseksi. Tämä osoittaa positiivisuuteen tähtäävän ennakkososialisaation vaikuttaneen kaikkien kuuden varusmiehen palvelukseen sopeutumiseen myönteisesti. VM 4:n haastattelulainaus liittyy viimeiseen teemaan, jossa ennakkososialisaatio pyrittiin liittämään varusmiespalvelukseen sopeutumiseen. VM 4 kertoo, miten hänen mielestään perheellä on ollut vaikutusta hänen omaan sopeutumiseensa.

Haastattelulainaus 40:

Haastattelija: ”Koetko, että perheen kautta olet oppinut jotain, mikä on auttanut sua suhtautumaan avoimesti inttiin?”

VM 4: ”Kun tulin palvelukseen, niin vähän sellanen asenne että tämä kuuluu tähän hommaan, ja täällä mennään näin. Ihan hyvin pystyin sopeutumaan. Kyllä mä osaan kuvitella, että perhetausta auttaa siihen, että intissä on helpompaa. Itsekin **oon huomannu, että kotikuri vaikuttaa palvelusasioihin selvästi**. Jos vertaan tupakavereihin niin kyllä sen vaikutuksen huomaa, mitä kotoota on saanut mukaan, vaikuttaa käytöstapoihin ja sitä kautta siihen miten pärjää ja osaa ottaa kuria vastaan.”

5.5 Haastattelujen yhteenveto

”Todennäköisesti jos olisi ollut joku kapiainen isänä niin totta kai olisi ollut erilaista intissä silloin.” –SP 1

Haastateltujen varusmiesten ja siviilipalvelusmiesten kotien kasvatusilmapiireillä ei heidän vastaustensa perusteella ollut kovinkaan selvää ja radikaalia eroa vastoin tämän tutkielman lähtökohtaisia oletuksia. Yleisesti ilmapiiri kotona lasten ja vanhempien välillä koettiin avoimeksi, reiluksi ja he kaikki kertoivat saaneensa riittävästi kannustusta. Lapsilla oli myös selvä mahdollisuus olla mukana perheen yhteisissä päätöksissä. Tutkielman kannalta erilaiset perhemuodot ja sisarussuhteet eivät näyttäneet vaikuttavan tuloksiin. Pintapuolisesti hyvin samankaltaisiksi luonnehdittavissa kasvatusilmapiireissä oli haastateltavien vastausten perusteella kuitenkin eroja, jotka voi karkeasti jakaa kahteen eri osa-alueeseen: vanhempien kyseenalaistaminen sekä kotoa opittu asenne varusmiespalvelusta kohtaan. Nämä kaksi osa-alueita voidaan liittää aikaisempaan tutkimustietoon vanhempien auktoriteetin ja normalisoinnin (Gjerstad 2009) sekä ennakkososialisaation merkityksen osalta (Salo 2004).

Näihin kahteen eri osa-alueeseen kuuluvat havainnot vaikuttivat joko edistävästi tai haittaavasti varusmiespalvelukseen sopeutumiseen. Tärkeää on kuitenkin ottaa huomioon, että tämä tutkielma ei arvioi kenenkään perheen kasvatusta sinällään, eikä pyri tuloksilla tuomaan esiin kasvatuksellisesti parempia tai huonompia tapoja. Tulosten kautta tehdyt johtopäätökset erilaisten perheiden kasvatusilmapiireistä liittyvät ainoastaan siihen, miten kasvatusilmapiirin kautta opitut asiat tukevat varusmiespalveluksen liittyviä vaatimuksia ja haasteita.

Vanhempien kyseenalaistamiseen liittyvät erot eivät ilmenneet mitenkään radikaalina kapi-nointina tai ehdottomana alistumisena, vaan enemmänkin vanhempien mahdollisuutena vedo-ta tiettyyn perustelemattomaan valtaan. SP 3 korvasi terminä vanhempien auktoriteetin avoi-mella keskustelulla (ks. haastattelulainaus 1), mikä jo sinällään kertoo vanhempien selvän auktoriteetin erilaisuudesta haastateltuihin varusmiehiin verrattuna. Varusmiesten kertoman perusteella heilläkin oli mahdollisuus keskustella ja vaikuttaa vanhempien tekemiin päätök-siin, mutta he myös selvästi ilmaisivat vanhemmillaan kuitenkin olevan se viimeinen sanan-valta (ks. haastattelulainaukset 24 ja 25).

Oli vanhempien auktoriteetin painoarvo mikä tahansa, on se muodostunut kodin kasvatus-ilmapiirin kautta normaaliksi ja tutuksi tavaksi toimia. Haastatelluille siviilipalvelusmiehille oli normaalia ja yleistä, että vanhempien päätöksiä sai kyseenalaistaa, ja siten mahdollisesti muokata tehtävää päätöstä enemmän mieleisekseen. Varusmiesten osalta, vaikka heitäkin kuunneltiin perheen yhteisissä asioissa, tuttua oli vanhempien mahdollisuus ajaa oma tahtonsa lasten ohi. Tarkasteltaessa varusmiespalveluksen ilmapiiriä autoritaarisesta näkökulmasta on varusmiesten kertoma kasvatusilmapiirin kautta tutuksi tullut tapa enemmän samankaltainen varusmiespalvelukseen verrattuna. Tästä havainnosta voidaan päätellä sopeutumisen olevan helpompaa, sillä jo paljon aikaisemmin on ollut selvää, että tietyissä tilanteissa omaa tahtoaan ei saa läpi.

Ennakkososialisaatio vaikutti tämän tutkielman havaintojen perusteella siihen asenteeseen varusmiespalvelusta kohtaan, mikä oli jo olemassa palveluksen alkaessa. Sopeutuminen näytti olevan sitä helpompaa, mitä positiivisempi ja avoimempi kyseinen asenne oli. Negatiiviset ja rankatkin kokemukset olivat hyvän asenteen kautta mahdollista mieltää palvelukseen kuulu-viksi ja näin ollen edesauttaa omaa sopeutumistaan. Vastaavasti negatiivinen tai välin-pitämätön asenne varusmiespalvelukseen näytti tulosten perusteella olevan yhtenä syynä so-peutumiseen liittyviin ongelmiin. Erityisesti negatiiviset kokemukset korostuivat jo valmiiksi negatiivisesta asenteesta johtuen, joten keskeyttämispäätös näytti olevan helpommin itselleen perusteltavissa (Salo 2004, luku 5.4.1, s. 90).

5.6 Tutkimuskysymykseen vastaaminen

Tässä tutkielmassa oli tarkoitus selvittää, onko kodin kasvatusilmapiirillä ollut vaikutusta haastateltujen henkilöiden sopeutumiseen varusmiespalvelukseen. Suurin osa sopeutumatto-muudesta ajoittuu palveluksen ensimmäisille viikoille (Salo 2004, s. 113 PEasev-os mukail-

len), joten se oli osa tutkielman rajausta. Käytännössä ajallinen rajausta näkyy teema-haastattelujen rungoissa, jossa siviilipalvelusmiesten sekä varusmiesten osalta varusmies-palvelusta käsitellään ainoastaan peruskoulutuskauden viikkojen ajalta. Tutkimusongelman tueksi muodostettiin kaksi erilaista väittämää liittyen tietynlaisen kodin kasvatusilmapiiriin myöhempään vaikutukseen varusmiespalvelukseen sopeutumisessa

Kodin kasvatusilmapiiriin vaikutusta havainnoitiin kymmenen haastatellun henkilön kokemus-ten kautta. Heidän vastaustensa perusteella tehdyt johtopäätökset on tuettu jo olemassa oleviin tutkimuksiin ja niiden havaintoihin. Suuri osa tämän tutkielman tuloksista mukailee monelta osin aikaisempia tutkimuksia ja niiltä osin saadut havainnot ovat samankaltaisia ja toisiaan tukevia, joskin eri tavalla hankittuja.

Tutkielman tulosten perusteella kodin kasvatusilmapiiriin vaikutusta varusmiespalvelukseen sopeutumiseen voi parhaiten tarkastella kahden eri osa-alueen kautta. Nämä osa-alueet ovat vanhempien kyseenalaistaminen sekä opittu asenne varusmiespalvelusta kohtaan. Osa-alueet on muodostettu yleisten ja toistuvien havaintojen pohjalta perustuen haastateltujen henkilöi-den omakohtaisiin kokemuksiin ja kertomuksiin. Otannan rajallisuuden takia tuloksista ei voi johtaa yleistäviä ja laaja-alaisesti kaikkia koskevia päätelmiä. Tämän tutkielman laajuudessa tulokset ovat muihin tutkimuksiin nojaavia ja suuntaa-antavia.

5.6.1 Vanhempien kyseenalaistaminen

Osa-alue, joka pitää sisällään vanhempien kyseenalaistamisen, näytti vaikuttavan siihen, mi-ten varusmiespalvelukseen astuva alokas suhtautuu kontrolliin, joka kohdistuu esimerkiksi hänen käytökseensä, ulkomuotoonsa ja ajankäyttöön. Kaikki haastatellut varusmiehet ku-vailivat vanhemmillaan olleen tietynlainen viimeinen sanavalta, johon lapset yleensä alistui-vat. Kun esimerkiksi käytöstä ja omaa ajankäyttöä oli jo lapsena kontrolloitu vanhempien toimesta tietynlaisten sääntöjen ja rajoitusten kautta, näytti armeijan sääntöihin ja tapoihin sopeutuminen olevan heidän kertomansa mukaan helppoa. Haastateltujen varusmiesten mie-lestä arvovalta ja auktoriteetti esimerkiksi ryhmänjohtajien osalta syntyivät jo pelkästään sillä, että he olivat palvelleet pidempään ja olivat muodollisesti hierarkiassa korkeammalla. Siksi he hyväksyivät myös oman asemansa hierarkiassa alempana. Itseensä kohdistuvan kurin ja auk-toriteetin hyväksyminen on osa sopeutumisprosessia (Foucault 2000, luku III; Salo 2004).

Yhteys kodin kasvatusilmapiiriin muodostuu tarkasteltaessa vanhempien roolia ja asemaa. Varusmiesten kuvausten perusteella heidän vanhemmillaan oli selvä ylin auktoriteetti perheessään, ja lapset olivat hyväksyneet oman asemansa tämän auktoriteetin alaisuudessa. Vanhempien auktoriteettia ja sanavaltaa ei tarvinnut todistella, vaan se oli ikään kuin automaattisesti olemassa vanhemmuuden, kokemuksen ja fyysisen iän kautta. Näin ollen kyseinen asetelma oli heille jo entuudestaan tuttu siinä vaiheessa, kun lapsen aseman sijaan he olivat alokkaita ja vanhemman sijaan auktoriteetti kuului omalle sotilasesimiehelle.

Siviilipalvelusmiesten kertomusten mukaan vanhempien kyseenalaistaminen heidän perheissään oli yleisempää, ja moniin vanhempien päätöksiin oli mahdollista esittää vastaväitteitä sekä saada oma tahtonsa läpi. Kasvatusilmapiirin asetelma, jossa lapset ja vanhemmat ovat avoimessa ja keskusteleavassa asemassa vertaisia keskenään, on jo perusteiltaankin hyvin erilainen verrattuna alokas-esimiesasetelmaan (Värri 1997, s. 115). Tähän uuteen asetelmaan sopeutuminen ja ennen kaikkea siihen liittyvät ongelmat tulivat esiin siviilipalvelusmiesten kertomuksissa. Joidenkin henkilöiden osalta esimerkiksi kova äänenkäyttö oli uutta, osa taas ei ymmärtänyt miksi jokin asia pitää tehdä heti käskystä, eikä vasta silloin, kun se sopisi itselleen paremmin. Osan mielestä oman yksilöllisen maailmankatsomuksen ja mielipiteiden merkityksettömyys oli ristiriidassa siihen, mihin oli kotonaan tottunut.

Yllä esitettyjen havaintojen ja tulosten perusteella kodin kasvatusilmapiiri vanhempien kyseenalaistamisen näkökulmasta näyttäisi vaikuttavan varusmiespalvelukseen sopeutumiseen. Autoritaariseen toimintaan ja hierarkian luomaan auktoriteettiin sopeutuminen on ollut haastelluille varusmiehille helpompaa, sillä vastaavanlainen ilmapiiri on ollut heille tuttua kasvatusilmapiirin kautta. Haastelluille siviilipalvelusmiehille vastaavanlainen tilanne tuotti palveluksen keskeyttämiseen johtaneita sopeutumisongelmia. Heidän kertomansa perusteella yhtenä syynä tähän voidaan pitää totutun kasvatusilmapiirin päinvastaisuutta verrattuna varusmiespalvelukseen. Yhtälö ei ole ehdoton, eikä tarkoita sitä, että sopeutuminen ei olisi mahdollista, vaikka omia vanhempiaan olisikin voinut aktiivisesti kyseenalaistaa. Tämän osaluheen tulosten tarkoitus on tuoda esiin kahden erilaisen kasvatusilmapiirin kautta lapselle tutuksi tulleen asetelman yhteneväisyys tai eroavaisuus varusmiespalvelukseen sopeutumiseen nähden. Yksinkertaisuudessaan kyse on siitä, kuinka paljon lapsi on tottunut saamaan oman tahtonsa läpi tai alistumaan vanhemman tahtoon.

5.6.2 Opittu asenne varusmiespalvelusta kohtaan

Varusmiespalveluksesta aloittaneet, mutta sen jälkeen kahteen eri palvelusmuotoon päätyneet haastateltavat jakoutuivat selvästi varusmiespalvelusta kohtaan koetun asenteen osalta. Samalla kyseisen asenteen huomattava erilaisuus oli selkein yksittäinen havainto tutkielman tuloksissa.

Varusmiespalveluksen suorittavat haastateltavat voidaan lukea palvelukseen sopeutuneiksi ja he kaikki jakoivat poikkeuksetta saman mielipiteen varusmiespalvelusta kohtaan. Heille oli täysin selvää, että varusmiespalvelus suoritetaan ja tiettyjä tavoitteitakin oli jo muodostettu ennen palveluksen alkua, esimerkiksi johtajakoulutuksen osalta. Tavoitteistaan johtuen monet heistä olivat ottaneet etukäteen selvää varusmiespalvelukseen kuuluvista asioista ja kertoivat sen helpottaneen alun jännitystä sekä palvelukseen sopeutumista. Kaikki edellä mainittu kuuluu olennaisesti Salon (2004) käsittelemään ennakkososialisaatioon, jolla on myös tämän tutkielman tulosten perusteella ollut merkittävä vaikutus haastateltujen varusmiesten sopeutumisessa.

Mielenkiintoinen yhtäläisyys varusmiesten keskuudessa oli, että varusmiespalveluksesta saatu vapautus lääkärin lausunnon avulla olisi ollut mieluinen vaihtoehto, mutta vapaaehtoisesti siviilipalveluksen valitseminen ei. Yksikään haastatelluista varusmiehistä ei ollut edes ajatellut siviilipalvelusta realistisena palvelusvaihtoehtona. Tämä kuvastaa jollain tavalla negatiivista suhtautumista siviilipalvelusta kohtaan varusmiespalvelukseen verrattuna. Kyseiset varusmiehet ovat mahdollisesti oppineet siviilipalveluksen olevan jollain tavalla ”huonompi” tai ”kevyempi” vaihtoehto, jonka valitseminen tekee itsestä jollain tavalla huonomman esimerkiksi omiin kavereihin verrattuna. Muutamat myös kertoivat vanhempiensa kannustaneen heitä suorittamaan varusmiespalvelus vedoten miehistymisriittiin. Samanlaista suorituksen kautta saatavaa arvostusta ei yleensä liitetä siviilipalvelukseen, joten voi todeta kodin kasvatusilmapiirillä olevan vaikutusta opittuun asenteeseen varusmiespalvelusta kohtaan. Riippuen opitusta asenteesta vaikutus laajenee edelleen koskemaan varusmiespalvelukseen sopeutumista.

Haastateltujen siviilipalvelusmiesten ennakkoasenne oli yhtä poikkeusta lukuun ottamatta täysin erilainen. Varusmiespalvelus nähtiin alusta asti pakonomaisena pahana vaihtoehtona, joka täytyy suorittaa voidakseen päästä siitä eroon. Kukaan ei maininnut muodostaneensa minkäänlaisia suorituksellisia tavoitteita. He lähtivät varusmiespalvelukseen kokeilemaan onnistuuko sen suorittaminen. Jos ei onnistu, on aina olemassa vaihtoehtoinen tapa ase-

palvelukselle. Erona varusmiehille, siviilipalvelusmiehet olivat harkinneet siviilipalvelusta vakavasti vaihtoehtoisena tapana asepalveluksen suorittamiselle. Kukin kuitenkin erilaisten ulkoisten vaikuttajien, kuten perheen mielipiteiden kautta, päätti kokeilla varusmiespalvelusta.

Henkilö, joka poikkesi muista haastattelemistani siviilipalvelusmiehistä, oli asettanut kansainväliset kriisinhallintatehtävät tavoitteekseen varusmiespalveluksen osalta taloudellisen hyödyn takia, mutta päätyi vaihtamaan siviilipalvelukseen. Ajatus siviilipalveluksesta oli herännyt hänelle vasta varusmiespalveluksen aikana. Kyseisestä ennakoasenteesta huolimatta hän ei poikennut muilla tavoin kaikkien haastattelujen muodostamasta mielikuvasta verrattuna muihin haastateltuihin siviilipalvelusmiehiin.

Siviilipalvelusmiesten ennakoasenne oli selvästi erilainen. Ennakoasenteen kautta he vaikuttivat olevan herkempiä korostamaan varusmiespalvelukseen liittyviä vastoinkäymisiä ja olevan avoimempia mahdollisuudelle keskeyttää varusmiespalvelus ja siirtyä siviilipalvelukseen. Etukäteen negatiivinen ja välinpitämätön asenne ilman omakohtaisia tavoitteita ei ole haastattelujen perusteella aikaansaanut samanlaista sitoutumista palvelukseen kuin varusmiesten osalta. Varusmiesten kertoman perusteella omat tavoitteet ja positiivinen asenne omaa palvelustaan kohtaan olivat auttaneet heitä suoriutumaan rankemmistakin palvelustehtävistä. Kyseessä on arvokas sopeutumista helpottava voimavara, joka näytti siviilipalvelusmiesten kertoman perusteella heiltä puuttuvan.

Molemmista haastatteluryhmistä saatujen havaintojen perusteella opittu asenne varusmiespalvelusta kohtaan näyttäisi vaikuttavan siihen, kuinka herkkiä haastatellut henkilöt ovat olleet rankoille ja negatiivisille palveluskokemuksille. Asenteen laatu ennakoi myös palvelukseen sitoutumista (Salo 2008), joka sekin on oleellisessa osassa sopeutumista tarkastellessa. Se, miten kodin kasvatusilmapiiri vaikuttaa asenteen muodostumiseen, liittyy suurelta osin perheen sisällä tapahtuvaan normalisointiin. Vanhempien kannustus tai omat mielipiteet siitä, mikä on lapsen tulevaisuuden kannalta hyväksi, mitä perhe odottaa hänen suorittavan, tai mikä yksinkertaisesti ”kuuluu normaalina osa-alueena” nuoren aikuisen aikuistumiseen, vaikuttaa kodin sisällä tapahtuvan kasvatuksen, normalisoinnin ja sosialisoinnin kautta siihen, mitä lapsi kokee ”normaaliksi” (Gjerstad 2009).

Kahden haastatteluryhmän havainnoista on tulkittavissa viitteitä siitä, mikä on muodostunut eri perheiden kasvatusilmapiirien kautta normaaliksi ja sitä kautta vaikuttanut varusmiespalvelusta kohtaan koetun asenteen syntymiseen. Siviilipalvelusmiesten osalta olennaisimpana asenteeseen vaikuttavana tekijänä on varusmiespalveluksen luonteen ristiriitaisuus siihen,

miten he ovat kodin kautta oppineet ilmaisemaan itseään. Varusmiespalveluksen autoritaarisuus ja hierarkkisuus tukahduttaa suuren osan niistä ominaisuuksista, kuten mielipiteiden ja maailmankatsomuksen merkityksen sekä kyseenalaistamisen mahdollisuuden. Näiden ominaisuuksien tukahduttaminen näyttäisi johtaneen haastateltavien osalta negatiivisempaan asenteeseen suorittaa varusmiespalvelus.

Varusmiesten kertoman perusteella kodin kasvatusilmapiiri on muodostanut ikään kuin varusmiespalveluksen luonteeseen valmistavan asenteen. He olivat oppineet olemaan vierastamatta selvää auktoriteettia verrattuna siviilipalvelusmiehiin. Tämän takia auktoriteetin alaisuudessa toimiminen ei ollut heille niin uutta, kuin mitä se vaikutti olevan siviilipalvelusmiehille. Hyvin merkittävä havainto oli myös se, miten itsestään selväksi asiaksi varusmiespalveluksen suorittaminen koettiin varusmiesten keskuudessa. Varusmiespalveluksen kokeminen itsestäänselvyytenä on hyvin merkittävässä roolissa palvelukseen sitoutumisen kannalta. Itsestäänselvyyden tunne saattaa vaikuttaa jopa siihen, että varusmiespalvelusta suorittava henkilö ei anna itselleen edes mahdollisuutta palveluksen keskeyttämiseen. Tällaisen ajattelumallin kautta ainoaksi vaihtoehdoksi jää sopeutuminen palvelukseen, jotta sen suorittaminen olisi mahdollista.

Tuloksia tarkasteltaessa on kuitenkin huomioitava, että selvää yhteyttä itsestäänselvyyden tunteen ja kodin kasvatusilmapiirin välillä ei haastattelujen perusteella löydy. Voi olla, että itsestäänselvyyteen vaikuttavat monet muut kodin ulkopuoliset asiat, kuten ystäväpiirien muodostama yleinen mielipide tai median kautta tulevat vaikutteet. Itsestäänselvyyden ja kodin kasvatusilmapiirin yhteyden selvittäminen vaatii tältä osin laajempaa jatkotutkimusta.

5.6.3 Kodin kasvatusilmapiirin vaikutus kahden eri osa-alueen kautta

Tulosten perusteella asetettuun tutkimuskysymykseen vastaaminen onnistuu parhaiten kuvaamalla kodin kasvatusilmapiirin vaikutusta edellä esitettyjen kahden eri osa-alueen kautta. Tämän tutkielman merkittävimmät havainnot, jotka toistuivat kahden eri haastatteluryhmän sisällä, liittyivät yleisimmin joko vanhempien kyseenalaistamiseen tai opittuun asenteeseen varusmiespalvelusta kohtaan. Näiden pohjalta on selkeämpää muotoilla vastaus kysymykseen ”vaikuttaako kodin kasvatusilmapiiri varusmiespalvelukseen sopeutumiseen”.

Kodin kasvatusilmapiiri luo tietynlaisia edellytyksiä varautua varusmiespalveluksessa eteen tuleviin tilanteisiin. Ne käytöstävät, toimintamallit ja käytännöt, jotka oman kodin kautta ovat

tulleet tutuiksi ja sitä kautta iskostuneet yksilön omaksi tavaksi käyttäytyä ja toimia, luovat tietynasteisen valmiuden varusmiespalvelukseen sopeutumiselle. Esimerkiksi täysin arkipäiväisissä asioissa vanhempien alituinen kyseenalaistaminen ei todennäköisesti muutu varusmiespalveluksen alkaessa. Varusmiespalveluksessa auktoriteetin fyysinen ilmentymä on eri kuin kotona, mutta auktoriteetin tarkoitus kuitenkin sama: saada yksilö tekemään jotain, jota hän itse ei välttämättä haluaisi tehdä. Haastateltujen henkilöiden kertomusten perusteella tietynlaisen kodin kasvatusilmapiirin kautta näyttäisi olevan mahdollista totuttaa yksilö toimimaan opitulla tavalla auktoriteetin alaisena. Mikä opittu toimintatapa ikinä onkaan, on sillä ollut tämän tutkielman tulosten perusteella vaikutusta haastateltujen henkilöiden sopeutumiseen tai sopeutumattomuuteen.

Kodin kasvatusilmapiirin kautta tulee myös vaikutteita siihen, miten varusmiespalveluksen suorittamiseen suhtaudutaan. Sen suorittaminen saattaa olla pitkään suvussa ollut perinne, miehistymisriitti tai itsenäistymiseen liittyvä irtiotto lapsuudenkodista. Nämä mielikuvat eivät synny lapselle itsestään, vaan näyttäisi siltä, että yksi lähde asenteelle varusmiespalvelusta kohtaan on oma koti. On huomioitava, että kyseiseen asenteeseen saattavat vaikuttaa myös monet muut osa-alueet kodin ulkopuolelta, mahdollisesti jopa kodin vaikutusta enemmän. Tässä tutkielmassa muut vaikutteet on kuitenkin rajattu tietoisesti tarkastelun ulkopuolelle.

Haastatteluiden perusteella näyttäisi siltä, että kodin kasvatusilmapiirillä olisi osiltaan vaikutusta siihen, millä tavalla asevelvollinen lapsi alkaa suhtautua ja asennoitua varusmiespalvelusta kohtaan. Haastattelutulosten perusteella onnistunutta sopeutumista ennakoivat varusmiespalveluksen kokeminen itsestäänselvyytenä, tavoitteiden asettaminen ja avoin suhtautuminen omaan palvelukseensa. Sopeutumisongelmia ja mahdollista keskeyttämistä taas ennakoi varusmiespalveluksen näkeminen pakkomaisena sekä tottumattomuus ehdotonta auktoriteettia kohtaan, joka vaikuttaa selvästi myös suoraan omaan käyttäytymiseen tai ulkoiseen olemukseen.

Edellä esitettyjen havaintojen ja tässä tutkielmassa hyödynnetyn aineiston perusteella voidaan todeta kodin kasvatusilmapiirillä olleen vaikutusta tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden sopeutumiseen varusmiespalvelukseen.

6. POHDINTA

6.1 Luotettavuuden tarkastelu

Tämän tutkielman tuloksia tarkasteltaessa on otettava huomioon tulosten luotettavuuteen liittyvät huomiot. Tulokset perustuvat rajalliseen otantaan jaettuna kahteen ryhmään, mutta käsittelevät silti suhteellisen laajoja osakokonaisuuksia sisältäen paljon muuttujia. Tästä johtuen yleistäviä tai statistisia päätelmiä tuloksista ei voi tehdä, mutta kuusi varusmiestä ja neljä siviilipalvelusmiestä oli silti riittävästi tuottamaan tutkielmalle aiemmin esitetyt havainnot ja tulokset. Tulokset pohjautuvat hyvin vahvasti kyseisten haastateltujen henkilöiden kertoman perusteella tehtyihin havaintoihin ja yhteyksiin kodin kasvatusilmapiiriin ja sopeutumisen välillä. Tulosten tarkoituksena ei ole esittää yleistettävää tapaa sille, miten sopeutumisen varusmiespalvelukseen voi tehdä mahdolliseksi, vaan kuvastaa tarkasteltavaa ilmiötä haastateltujen kymmenen ihmisen kokemusten kautta.

Toteutetut haastattelut on litteroitu ja siirretty lainausten muodossa tutkimukseen sillä tarkkuudella, että prosessia voi pitää luotettavana. Puhekielen, puherytmin sekä täytesanojen kielipillinen korjaaminen luettavaan ja ymmärrettävään muotoon koskien haastattelulainauksia ei vähennä niiden luotettavuutta. Toteutetut haastattelut olivat kuitenkin tekijälle ensimmäisiä laatuaan, ja niiden toteuttamisen jälkeen ilmeni tiettyjä kysymyksiä, joista olisi ollut hyötyä saada enemmän tietoa analysoidessa tuloksia. On siis mahdollista, että tiettyjä tarkentavia tai valaisevampia havaintoja ei ole kokemattomuudesta johtuen onnistuttu haastattelujen kautta tuomaan esiin. On myös huomioitava, että vaikka kymmenen haastattelun aikana tietyt samat havainnot näyttivät toistuvan, ei vielä ole luotettavaa olettaa, että kyllästymispiste havaintojen osalta olisi saavutettu. Sen saavuttamiseksi olisi tarvittu mahdollisesti muutama henkilö lisää molempiin ryhmiin ja tasavahvuisten ryhmien muodostaminen. Haastattelutilanteissa yleinen ilmapiiri oli molempien ryhmien osalta sen verran vapautunut, ettei se todennäköisesti ole vaikuttanut luotettavuuteen.

Luotettavuuteen vaikuttaa myös tutkielman rajaus. Kaikki kodin ulkopuolella tapahtuva muu normalisointi ja sosialisointi on tarkoituksella rajattu pois tutkielmasta. Muita tutkimuksen arvoisia vaikuttajia sopeutumiseen löytyy mahdollisesti myös kouluympäristöstä, koulutus-tasosta, ystäväpiiristä ja vapaa-ajan harrastuksista. Kandidaatin tutkielma on laajuudeltaan liian suppea ottaakseen kantaa näihin muihin sopeutumiseen vaikuttaviin osa-alueisiin. Tuloksia tarkasteltaessa on otettava huomioon, että jokin muu osa-alue on mahdollisesti vaikuttanut

sopeutumiseen kodin kasvatusilmapiiriä enemmän. Luotettavuuden tarkastelussa on myös huomioitava, että ulkopuolisen henkilön on hyvin hankala saada tarkkoja havaintoja kodin ja perheen sisällä tapahtuvista asioista. Esimerkiksi negatiiviset ja huonot kokemukset saattavat jäädä helposti pimentoon. Viitteitä tästä antaa esimerkiksi silloin tällöin ilmenneet suppeat ja kuvailultaan varsin ohuet varusmiesten vastaukset. Oleellista on myös ottaa huomioon, että tulokset perustuvat ainoastaan kunkin perheen yhden jäsenen vastauksiin ja näkökulmaan, eli vanhempien ja sisarusten mielipiteitä ja vastauksia ei tuloksissa ole.

Tutkijan inhimillisen virheen takia tietynlaisia odotuksia vastaavat havainnot ovat voineet saada hieman enemmän painoarvoa kuin odotettujen tulosten vastaiset havainnot. Esimerkkinä tästä oli tutkielman lähtökohtainen oletus, että varusmiespalvelukseen sopeutumisen vaikuttaneilla kasvatusilmapiireillä olisi hyvin selviä eroja. Näin ei kuitenkaan ollut, joten alitajuisesti ne havainnot, jotka ovat tukeneet lähtökohtaisia oletuksia, ovat voineet saada oletuksien vastaisia havaintoja enemmän huomiota. Molemminpuolisia havaintoja on kuitenkin tutkimusmateriaalista poimittu. Tuloksia esitettäessä on pyritty myös aktiivisesti tuomaan esiin lähtökohtaisten oletusten vastaiset havainnot.

6.2 Tulosten merkitys ja jatkotutkimusmahdollisuudet

Tutkielman tulokset tuottavat jossain määrin tyydyttävän tuloksen, mutta nostavat enemmänkin jatkotutkimusideoita yksiselitteisen syy-seuraustyyppisen vastauksen sijaan. Tutkielma tuo esiin yhteyksiä haastateltujen henkilöiden kodin kasvatusilmapiirin ja varusmiespalvelukseen sopeutumisen välillä, mutta ilmiön laajuudesta ja moniulotteisuudesta johtuen tulokset jäävät yhteyden esille tuomisen tasolle. Laaja-alainen vastaaminen vaatisi lisäksi monen muun osa-alueen yhteyden selvittämisen (esimerkiksi kouluympäristö ja ystäväpiiri), jotta itse kodin kasvatusilmapiirin vaikutusta pystyisi tarkemmin vertaamaan muihin vaikuttajiin.

Monet havaituista yhteyksistä nojaavat samankaltaisiin tuloksiin, joita esimerkiksi Salo (2004) esittää ennakkososialisaation ja auktoriteettiin sopeutumisen osalta. Samanlaatuisten havaintojen löytymisen kautta tämän tutkielman tulokset saavat lisää luotettavuutta, ja voidaan todeta tutkimusmenetelmän, tiedonkeruun ja sen analysoinnin tuottaneen tietoa, joka voi mahdollisesti toimia pohjana laajemmille jatkotutkimuksille.

Valittua tutkimusmenetelmää voisi jatkossa kehittää samankaltaisen tutkimusaiheen osalta laajentamalla haastatteluryhmiä tehden niistä tasavahvoja, mutta sisältäen satunnaisesti valit-

tuja haastateltavia eri joukko-osastoista, eri saapumiseristä sekä eri aikaan siviilipalvelusta suorittaneista. Tällä päästäisiin lähemmäs enemmän yleistettävissä olevia havaintoja. Olettaen, että käytössä olisi jonkin verran aiempien tutkimusten kautta tehtyjä havaintoja samasta aiheesta, voisi ne sisällyttää haastattelurunkoihin, jolloin haastateltavilta saisi tiettyihin ilmiöihin suoraan liittyviä havaintoja.

Tämän tutkielman tulosten suurin painoarvo on sen avaamissa ja tuottamissa jatkotutkimusmahdollisuuksissa. Yhtenä oleellisimpana jatkotutkimuksen aiheena on laajentaa kasvatusilmapiirin määritelmää kodin ulkopuolelle, kouluihin, harrastuksiin ja ystäväpiireihin. Tätä kautta myös kodin sisäisen kasvatusilmapiirin vaikutus saa enemmän kontrastia. Myös tiettyjen perhemuotojen huomioiminen vaatii jatkotutkimuksia. Tässä tutkielmassa vaihteluita ei ole otettu huomioon, mutta laajemmin tarkasteltuna vanhempien yhdessäolo, eronneet vanhemmat, sisarusuhteet sekä isä-, äiti- ja sisaruspuolet voivat omalta osaltaan vaikuttaa kykyyn sopeutua varusmiespalvelukseen. Ei myöskään ole syytä unohtaa esimerkiksi päivähoidon merkitystä varhaislapsuuden sosialisoinnin kannalta.

LÄHTEET

1. JULKAISEMATTOMAT LÄHTEET

Litteroidut haastattelut siviilipalvelusmiehille, aineisto tutkijan hallussa.

Litteroidut haastattelut varusmiehille, aineisto tutkijan hallussa.

2. JULKAISTUT LÄHTEET

Foucault, Michel: Tarkkailla ja rangaista. Otava. Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu 2000.

Gjerstad, Eevastiina: Valta kotikasvatuksessa. Helsingin yliopisto. Yliopistopaino, Helsinki 2009.

Hirsjärvi, Sirkka ja Hurme, Helena: Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Gaudeamus Helsinki University Press. Yliopistopaino, Helsinki 2008.

Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko ja Sajavaara Paula: Tutki ja kirjoita. 13.–14., osin uudistettu painos. Tammi. Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu 2008.

Lantto, Sini: Puolustusvoimien upseerikouluttajien kasvattajuus varusmiehen näkökulmasta. Maanpuolustuskorkeakoulu, Koulutustaidon laitos, julkaisusarja 3, No 8/2005.

Messo, Maria: Varusmiespalveluksen synnyttämä sosialisatioprosessi. Maanpuolustuskorkeakoulu. Kandidaatin tutkielma. Huhtikuu 2009.

Nissinen, Vesa (toim.): Kehittyvä varusmieskoulutus. Puolustusvoimien Koulutuksen Kehittämiskeskus, julkaisusarja A/3/2003. Edita Prima Oy, Helsinki 2003.

Nissinen, Vesa: Syväjohtaminen. Talentum. Karisto Oy, Hämeenlinna 2004.

Puolimatka, Tapio: Kasvatus ja filosofia. 2., uudistettu painos. Kirjayhtymä Oy. Kirjapaino Oy West Point, Rauma 1996.

Puolimatka, Tapio: Kasvatuksen mahdollisuudet ja rajat – Minuuden rakentamisen filosofia. Kirjayhtymä Oy, Tammer-Paino, Tampere 1999.

Pääsikunnan viestintäosasto: Taskutietoa maanpuolustuksesta. Edita Prima Oy, 2009.

Salminen, Tamio: Varusmiespalveluksen keskeytyminen ensimmäisen palvelusviikon aikana. Esiupseerikurssi 62. Huhtikuu 2010.

Salo, Mikael: Alokkaat talon tavoille, Etnografinen tapaustutkimus Bourdieun sosiologian näkökulmasta. Maanpuolustuskorkeakoulu, Koulutustaidon laitos, julkaisusarja 2, No 14/2004. Edita Prima Oy, 2004.

Salo, Mikael: Determinants of Military Adjustment and Attrition During Finnish Conscript Service. Tampereen yliopisto. Edita Prima Oy, Helsinki 2008.

Siljander, Pauli (toim.): Kasvatus ja sosialisatio. Gaudeamus. Tammer-Paino Oy, Tampere 1997.

Sulkeisjärjestysohjesääntö (SulkO). K.J. Gummerus Osakeyhtiön kirjapaino, Jyväskylä 1980.

Terveystarkastusohje (TTO). Ohjesääntönumero 330. Edita Prima Oy, Helsinki 2008

Toiskallio, Jarmo: Sotilaspedagogiikan perusteet. Karisto Oy, Hämeenlinna 1998.

Värri, Veli-Matti: Hyvä kasvatus – kasvatus hyvään. Tampereen yliopisto. Tampere University Press, Vammalan Kirjapaino Oy 1997.

LIITTEET

Liite 1 Haastattelurunko siviilipalvelusmiehille.

Liite 2 Haastattelurunko varusmiehille.

Liite 1

PUOLISTRUKTUROIDUN HAASTATTELURUNGON TEEMAT JA KYSYMYKSET

TEEMA: Henkilön yleinen tausta

- Kerro hieman itsestäsi.
- Keitä perheeseesi kuuluu? Millaisia he mielestäsi ovat?

TEEMA: Sisarussuhteet, asioiden/huomion jo lapsena opittu jakaminen

- Jos vanhempia sisaruksia, niin millainen on suhde heihin? Siskoja vai veljiä?
- Jos olet itse nuorempi kuin sisaruksesi, niin miten koet oman asemasi verrattuna heihin?

TEEMA: Kannustus, rangaistus, lapsen ”oma ääni” vanhempien silmissä

- Miten lapsia palkittiin perheessäsi?
- Miten lapsia rangaistiin perheessäsi?
- Kuinka paljon lapsia kuunneltiin, esim. yhteisillä lomamatkoilla tai perhetapahtumissa?

TEEMA: Vanhempien auktoriteetti, isä vs. äiti, auktoriteetin noudattaminen

- Millainen oli suhteesi vanhempiin, kun olit lapsi?
- Kuka oli perheesi ”pää”, joka teki suurimmat päätökset?
- Luonnehdi isäsi/äitisi auktoriteettia muutamain sanoin. Mistä asioista he päättivät?
- Tottelitko vanhempiasi? Jos et, niin mitkä olivat seuraukset?

TEEMA: Oma näkemys perheen kurista verrattuna muihin, yleismielikuva?

- Mitä mieltä olit itse perheessäsi vallitsevasti kurista? (Esim. tiukempi kuin ystäväilläsi yms..)
- Luonnehdi yleistä ilmapiiriä perheessäsi kotikurin näkökulmasta?

TEEMA: Perhetaustan liittäminen asepalvelukseen, sekä siihen liittyviin asenteisiin

- Missä ja milloin aloitit varusmiespalvelukseksi? Kuinka monta vuorokautta palvelit varusmiehenä?
- Millaisia ennakkokäsityksiä sinulla oli varusmiespalveluksesta? Entä siviilipalveluksesta?
- Miten ja mistä oli muodostanut nämä ennakkokäsitykset?
- Mikä on tämänhetkinen suhtautumisesi varusmiespalvelukseen?
- Olitko pohtinut siviilipalveluksen mahdollisuutta jo ennen varusmiespalvelukseen astumista?
- Luonnehdi omaa sopeutumistasi palvelukseen? Mikä oli helppoa, mikä hankalaa jne.

TEEMA: Sopeutuminen varusmiespalvelukseen sekä vaihtaminen siviilipalvelukseen

- Mikä oli voimakkain asia, mikä jäi palvelukseen astumisen ensimmäisinä päivinä mieleen?
- Oliko palveluksen keskeyttämiseen jokin yksiselitteinen syy? Mistä se mielestäsi johtui?
- Jos keskeytyksen syy oli sopeutumattomuus johonkin tiettyyn asiaan (mihin?), näetkö siinä yhteyttä perheessäsi vallinneen ilmapiirin vaikutuksiin?

Liite 2

PUOLISTRUKTUROIDUN HAASTATTELURUNGON TEEMAT JA KYSYMYKSET**TEEMA: Henkilön yleinen tausta**

- Kerro hieman itsestäsi.
- Keitä perheeseesi kuuluu? Millaisia he mielestäsi ovat?

TEEMA: Sisarusuhteet, asioiden/huomion jo lapsena opittu jakaminen

- Jos vanhempia sisarusia, niin millainen on suhde heihin? Siskoja vai veljiä?
- Jos olet itse nuorempi kuin sisaruksesi, niin miten koet oman asemasi verrattuna heihin?

TEEMA: Kannustus, rangaistus, lapsen oma ääni vanhempien silmissä

- Kuinka paljon lapsia kuunneltiin, esim. yhteisillä lomamatkoilla tai perhetapahtumissa?
- Miten lapsia palkittiin perheessäsi?
- Miten lapsia rangaistiin perheessäsi?

TEEMA: Vanhempien auktoriteetti, isä vs. äiti, auktoriteetin noudattaminen

- Kuka oli perheesi ”pää”, joka teki suurimmat päätökset?
- Millainen oli suhteesi vanhempiin, kun olit lapsi?
- Luonnehdi isäsi/äitisi auktoriteettia muutamain sanoin. Mistä asioista he päättivät?
- Tottelitko vanhempiasi? Jos et, niin mitkä olivat seuraukset?

TEEMA: Oma näkemys perheen kurista verrattuna muihin, yleinen mielikuva

- Mitä mieltä olit itse perheessäsi vallitsevasti kurista? (Esim. tiukempi kuin ystäväilläsi yms..)
- Luonnehdi yleistä ilmapiiriä perheessäsi kotikurin näkökulmasta?

TEEMA: Varusmiespalveluksen aloittaminen, ennakkoluulot ja niiden muodostuminen

- Missä vaiheessa palveluksesi on tällä hetkellä? Minkä koulutuksen saat?
- Millaisia ennakkokäsityksiä sinulla oli varusmiespalveluksesta? Entä siviilipalveluksesta?
- Miten ja mistä olit muodostanut nämä ennakkokäsitykset?
- Oliko varusmiespalveluksen suorittaminen sinulle itsestäänselvyys?

TEEMA: Ensimmäisten päivien kokemukset

- Millä mielin astuit palvelukseen?
- Mikä oli voimakkain asia, mitä ensimmäisistä päivistä jäi mieleen?

TEEMA: Palvelukseen sopeutuminen ja sen näkyminen käyttäytymisessä tai ajatuksissa

- Luonnehdi omaa sopeutumistasi palvelukseen? Mikä oli helppoa, mikä vaikeaa, yllättävää jne.?
- Oliko jokin sopeutumista vaativa asia sinulle jo itsestäänselvyys? (Esim. auktoriteettien osalta)

TEEMA: Ennakkososialisaation ja perheen tapojen vaikutus sopeutumiseen

- Koetko, että jokin kotikurin kautta muokkautunut asia olisi vaikuttanut palvelukseen sopeutumisessasi? Mikä ja miten? Oliko vaikutus positiivinen vai negatiivinen?
- Olitko henkisesti valmistautunut tulevaan palvelukseen? Jos olit, miten? Koetko siitä olleen hyötyä?